

VILHELMINA KOMMUN
VUALTJEREN TJËLTE

ANDT-UNDERSÖKNING 2022

*Resultat från den årliga undersökningen av skolelevers vanor
gällande alkohol, narkotika, dopning och tobak*

Sabina Björk
Folkhälsosamordnare

Förord

ANDT står för alkohol, narkotika, dopning och tobak. Vår nationella ANDTS-strategi¹ innefattar ett förebyggande arbete som drivs av myndigheter, länsstyrelser, regioner och kommuner mot bruk av nämnda droger eftersom de orsakar skador, ohälsa och för tidig död. ANDT-undersökningen som genomförs årligen i Vilhelmina är ett led i kommunens strävan att förebygga droganvändning bland barn och ungdomar men även för att kartlägga deras sociala situation. Även i årets undersökning inkluderas elevernas utsatthet för våld eftersom det förebyggande arbetet inom dessa områden väl sammankopplas med varandra. Rapporten utgör ett värdefullt underlag i det fortsatta arbetet att utveckla ett samordnat och långsiktigt förebyggande arbete i kommunen.

Undersökningen har genomförts digitalt och har inkluderat årskurs 7, 8 och 9 på högstadiet samt gymnasiets årskurs 2.

Vi vill främst tacka de elever som medverkat samt skolpersonal som avsatt lektionstid för detta ändamål. Dessutom vill vi tacka Förebyggande rådet i Skellefteå (FRIS) som tagit fram ursprungsenkäten samt ANDTS-samordnare i Lycksele som distribuerat enkätlänken samt bistått med datorprogram för hantering av inkomna svar.

Vilhelmina, april 2023

Sabina Björk

Folkhälsosamordnare och ANDTS-samordnare, Vilhelmina kommun

¹ Strategin har numera ett tillägg av ett S eftersom spel om pengar har tillkommit under år 2022, då spel om pengar visat sig ha tydliga samband med drogbruk. I undersökningen som presenteras i denna rapport har dock inga frågor om spelvanor inkluderats.

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte	1
1.2 Metod	1
1.3 Underlaget	2
2 Definitioner	3
3 Resultat för högstadiet	3
3.1 Elevers sociala situation.....	4
3.2 Elevers droganvändning	7
3.3 Föräldrars förhållningssätt.....	11
4 Resultat för gymnasiet	12
4.1 Elevers sociala situation.....	12
4.2 Elevers droganvändning	15
4.3 Föräldrars förhållningssätt.....	19
5 Diskussion	20
5.1 Elevers sociala situation.....	20
5.2 Elevers droganvändning	22
5.3 Föräldrars förhållningssätt.....	27
5.4 Framgångs- och skyddsfaktorer.....	28
5.5 Insatser i kommunen	29
6 Avslutning	30
7 Källor	31

1. Inledning

Vilhelmina kommun har sedan 2011 genomfört årliga enkätundersökningar för att kartlägga skolelevernas vanor gällande alkohol, narkotika, dopning och tobak. Det är elever i årskurs 7, 8 och 9 på högstadiet samt årskurs 2 på gymnasiet som varit målgrupp för undersökningen vars resultat redovisas i denna rapport. Därför har Hembergsskolan, Strandskolan, fjällskolorna i Dikanäs och Saxnäs samt Malgomajskolan deltagit.

Arbetet med enkätundersökningarna sker i samverkan över kommungränserna i Västerbotten. Ursprungsenkäten är utformad av FRIS och följer i huvudsak de nationella studier som genomförs av Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning (CAN) sedan år 1971. Dessutom genomför kommunerna Skellefteå, Sorsele, Norsjö, Malå, Lycksele, Dorotea, Nordmaling, Vännäs, Bjurholm, Robertsfors, Arjeplog och Arvidsjaur också samma eller snarlika undersökning vilket möjliggör jämförelser. CAN:s undersökningar visar på nationella utvecklingstendenser, medan våra lokala undersökningar ger en närmare lägesbeskrivning för eleverna i vår kommun.

Resultatet från undersökningen är en viktig del i underlaget för det förebyggande arbetet i Vilhelmina kommun gällande droger och ungdomars sociala situation. Det finns ett behov av att följa utvecklingen över tid samt successivt utvärdera och utveckla det förebyggande arbetet på lokal nivå. Underlaget används även i kommunens samverkan med polisen i upprättandet av gemensamma lägesbilder.

1.1 Syfte

Syftet med undersökningen är att:

- Kartlägga drogbruk samt social situation hos skolelever på högstadiet och årskurs 2 på gymnasiet i Vilhelmina kommun.
- Utgöra en del av kommunens underlag för det förebyggande ANDT-arbetet.
- Möjliggöra uppföljning av utveckling över tid.
- Ge ett underlag för att möjliggöra jämförelser med andra kommunala samt nationella undersökningar.
- Öka kunskapen om unga användare av ANDT i kommunen.
- Visa på och förstärka att det är många elever som *inte* brukar alkohol, narkotika, dopning och tobak.
- Skapa bättre förutsättningar för ungas hälsa.

1.2 Metod

De ursprungliga frågorna togs fram inför 1995 års undersökning i Skellefteå kommun. Samma frågeformuleringar har i princip använts sedan dess för att möjliggöra jämförelser och se eventuella förändringar och tendenser över tid. För att skapa god validitet i undersökningen, för att kunna möjliggöra jämförelser samt för att se eventuella förändringar och trender över

tid är det av stor betydelse att undersökningen genomförs varje år. Metodiken och frågeställningarna är väl beprövade och anses generellt skapa en hög validitet i resultaten. Frågorna har fasta svarsalternativ för att underlätta jämförelse över tid, däremot är en nackdel att eleverna kan tolka dessa olika.

Fram till år 2020 genomfördes undersökningen enbart i årskurs 9 på högstadiet samt årskurs 2 på gymnasiet. År 2021 började enkäten genomföras i resterande årskurser på högstadiet, alltså även årskurs 7 och 8, för att ge en tydligare bild av utvecklingen under högstadietiden. Denna förändring är viktig att ha i åtanke vid avläsning av resultaten som visar utveckling över tid.

2022 års undersökning genomfördes under veckorna 38 till 43 och omfattade som nämnt årskurs 7, 8 och 9 samt årskurs 2 på gymnasiet. ANDTS-samordnare i kommunen erhöll en länk till enkäten från regional ANDTS-samordnare (som arbetar på uppdrag av Länsstyrelsen Västerbotten). Länken skickades sedan till skolornas rektorer som i sin tur svarade för att alla berörda klasser skulle få möjlighet att genomföra enkäten på lektionstid och anonymt. Lärare eller annan ansvarig vuxen har medverkat vid svarstillfället för att kunna ge information samt besvara eventuella frågor. Regional ANDTS-samordnare har bistått med programvara för att hantera siffrorna som enkätundersökningen resulterat i. Processen har sedan efterföljts med att tolka, sammanställa och sprida resultaten av kommunal ANDTS-samordnare.

1.3 Underlaget

Underlaget, det vill säga antalet elever som besvarade enkäten år 2022, presenteras i nedan tabeller. Elever som inte var närvarande vid undersökningstillfället har inte haft möjlighet att fylla i enkäten vid ett senare tillfälle.

Högstadiet - årskurs 7, 8 och 9		
Antal svarande elever	Bortfall antal/st.	Bortfall andel (%)
183	54	29,5 %

Gymnasiet - årskurs 2		
Antal svarande elever	Bortfall antal/st.	Bortfall andel (%)
46	34	42,5 %

Bortfallet antas delvis bero på normal frånvaro som exempelvis sjukdom. Visst bortfall beräknas även vara borträknade enkäter, exempelvis sådana som påbörjats men inte slutförts. En förklaring till gymnasieskolans relativt höga bortfall är inte fastställd, möjligtvis blev inte enkäten genomförd i samtliga klasser. Risk för så kallade mätfel kan vara större vid frågor som kan upplevas känsliga, exempelvis kring alkohol- och drogvvanor. Vetenskapliga undersökningar vad gäller alkoholkonsumtion och liknande har visat att det finns en viss tendens att över- respektive underskatta sin konsumtion. Sådana fel finns troligtvis även i denna rapport, vilket innebär att resultaten bör användas med försiktighet och i sitt rätta

sammanhang. Vid jämförelse över tid bör dessa fel vara likartade och därmed inte påverka möjligheterna att göra jämförelser och dra slutsatser från resultaten mellan åren.

2. Definitioner

Mobbning definieras enligt Skolverket som en upprepad negativ handling när någon eller några medvetet och med avsikt tillfogar eller försöker tillfoga en annan skada eller obehag. Eleven bedömer själv om hen känner sig/känt sig mobbad utifrån egen tolkning och känsla.

Gällande frågan om medlemskap i en *förening* avses exempelvis idrottsföreningar, ideella organisationer, politiskt ungdomsförbund och liknande.

I frågan rörande utsatthet för våld från någon *närstående* avses familj, släkt eller partner.

Benämningen *alkoholkonsumtion* innebär i denna rapport att alkohol används ibland, varje helg, eller oftare.

I frågan rörande alkohol och trafik används begreppet *motorfordon* vilket avser moped, skoter, bil, a-traktor och liknande.

I rapporten presenteras svar kring användandet av narkotika. *Missbruk* innebär i detta sammanhang all icke medicinsk användning av narkotika. Enligt dopningsmedelslagstiftningens klassificering av dopningspreparat som förbjudna medel, definieras också dopning som missbruk om det sker i icke medicinsk användning.

Samtliga frågor gällande föräldrar bygger på elevernas egna uppfattningar om deras föräldrars inställning.

Risk- och skyddsfaktorer är begrepp som ofta används då vi pratar om barns utsatthet under uppväxten. Exempel på *skyddsfaktorer* är tydligt och kärleksfullt föräldraskap samt ett utvecklat socialt nätverk. Exempel på *riskfaktorer* kan vara avsaknad av goda förebilder, skolk, missbruk i familjen samt tillgång till droger.

Det som i rapporten definieras som *rikssnittet* kommer från CAN:s nationella skolundersökning som undersöker ungas erfarenheter av bland annat alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel.

3. Resultat för högstadiet

I detta avsnitt redovisas de övergripande resultaten för högstadiet, det vill säga för elever som går i årskurs 7, 8 och 9 i Vilhelmina kommun. Diagrammen ger möjlighet att jämföra med år 2020 samt 2021 års undersökningar, medan fördjupad tolkning sker i diskussionsavsnittet. Notera att endast ett urval av frågor i enkätundersökningen redovisas i denna rapport. För övriga frågor resultat och fördjupning, kontakta kommunens ANDTS-samordnare.

3.1 Elevers sociala situation

Diagram 1: hur trivs du i skolan?

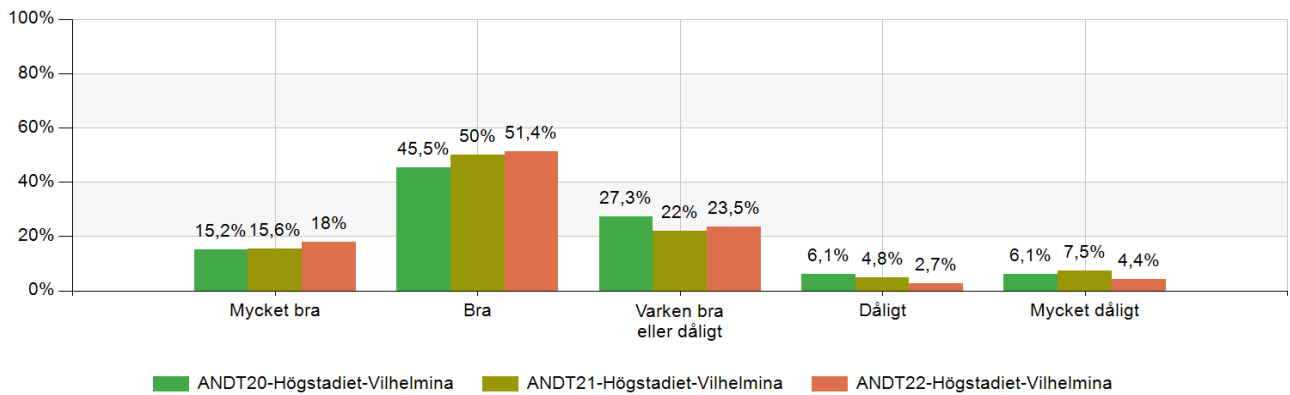

Diagram 2: har du känt dig mobbad under högstadietiden?

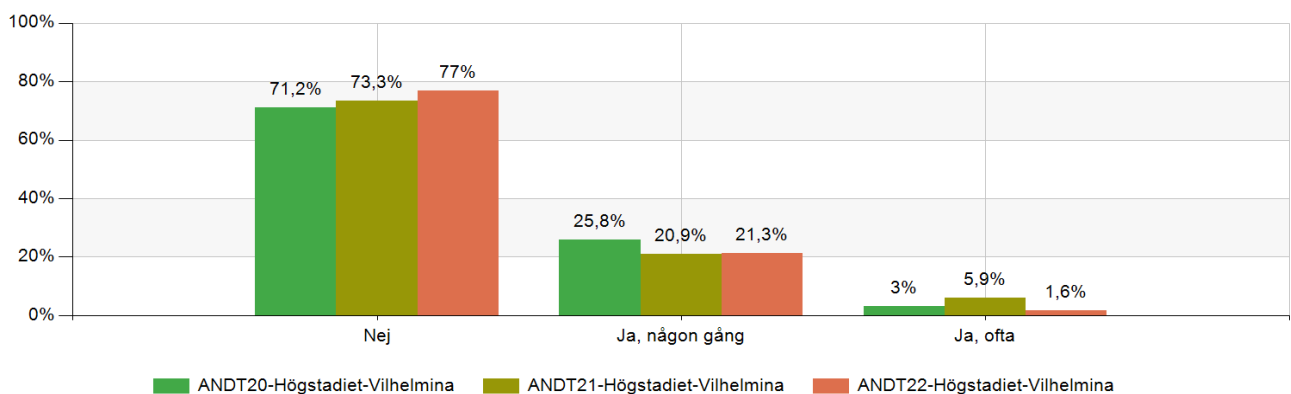

Diagram 3: hur upplever du ditt eget mående under senaste året?

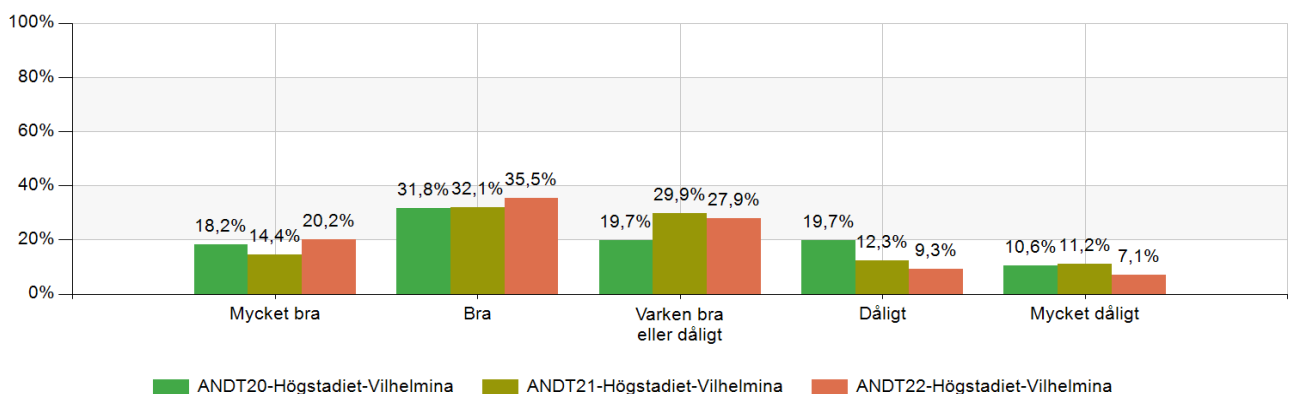

Diagram 4: brukar du vara borta från skolan utan giltig anledning?

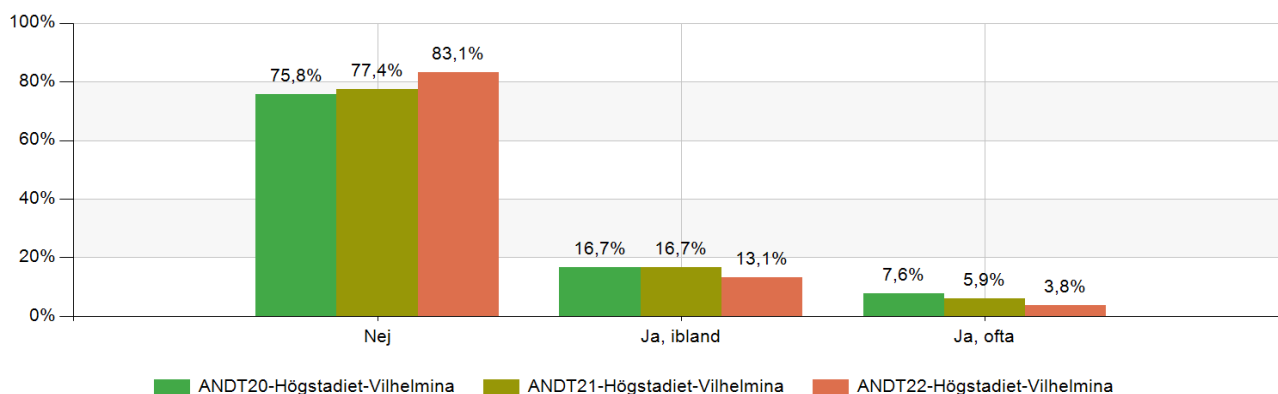

Diagram 5: är du medlem i någon/några organisationer/föreningar?

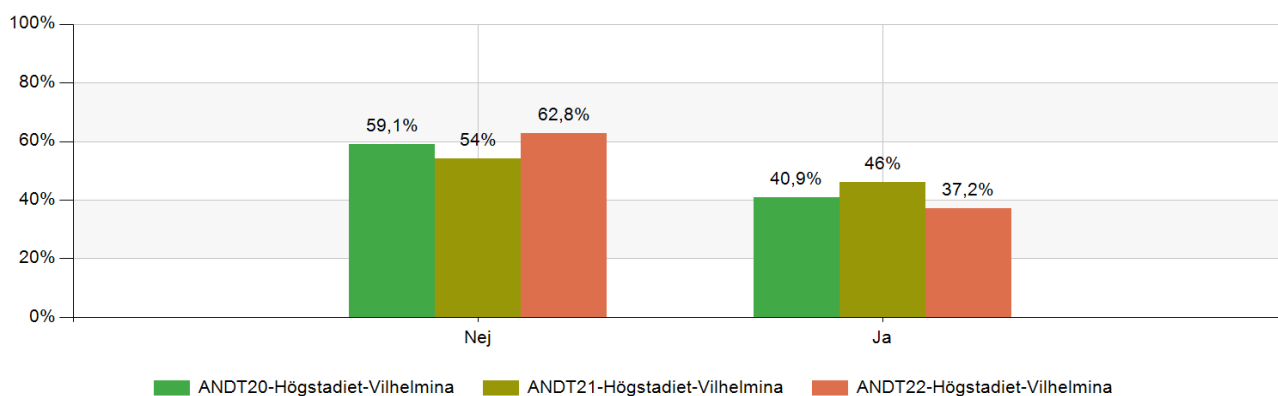

Diagram 6: hur ofta känner du dig otrygg när du vistas i ditt bostadsområde kvällstid?

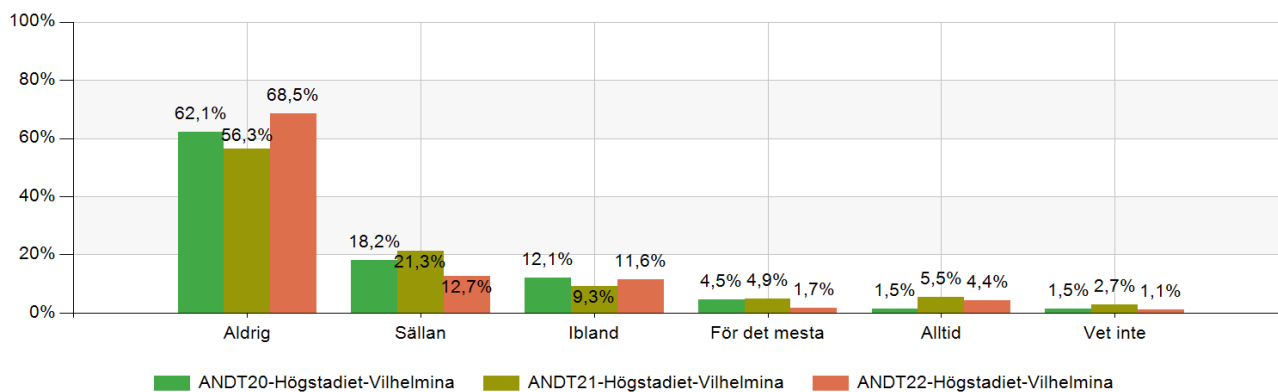

Diagram 7: har du blivit utsatt för våld från någon närstående?

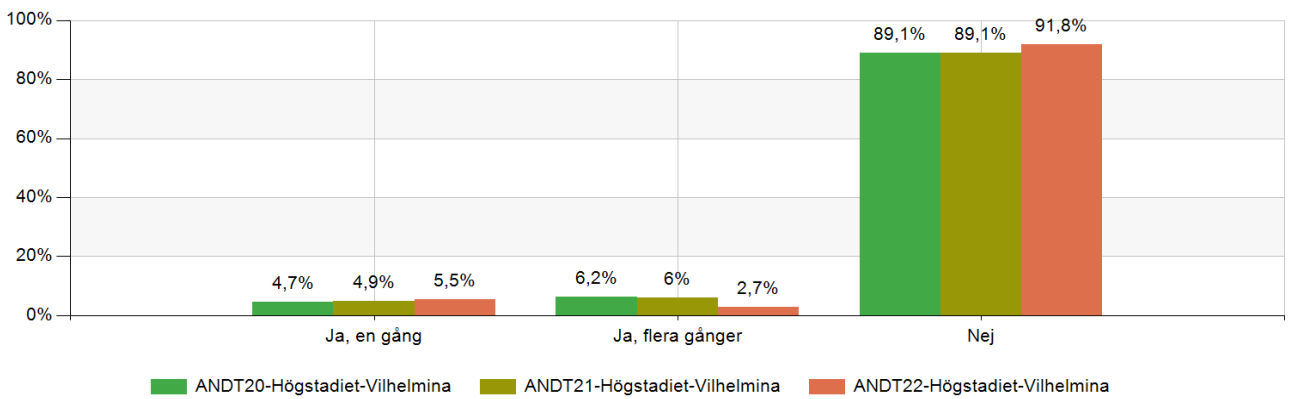

Diagram 8: har någon med avsikt slagit dig, sparkat dig eller utsatt dig för annan typ av våld vid något tillfälle de senaste 12 månaderna?

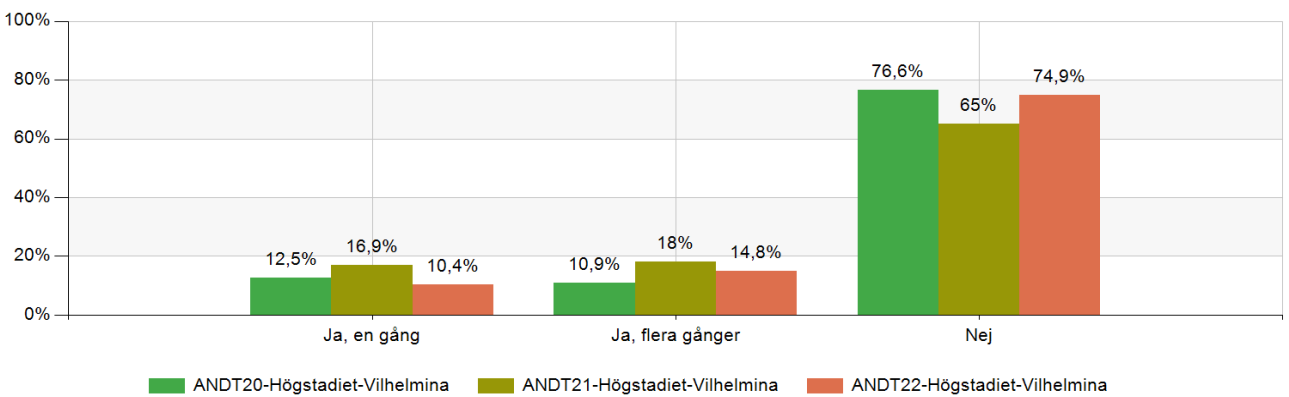
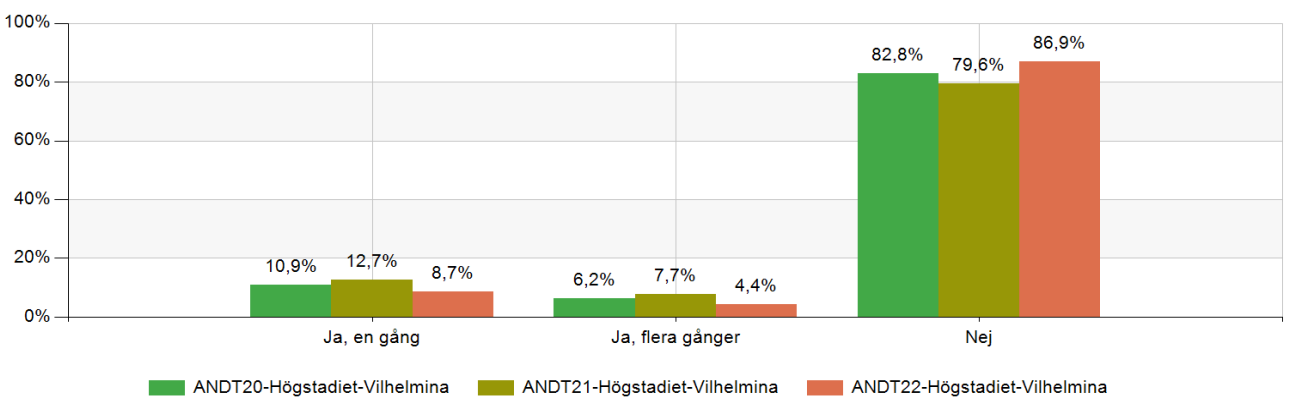

Diagram 9: har du under de senaste 12 månaderna blivit hotad så att du känt dig rädd?

3.2 Elevers droganvändning

Diagram 10: röker du?

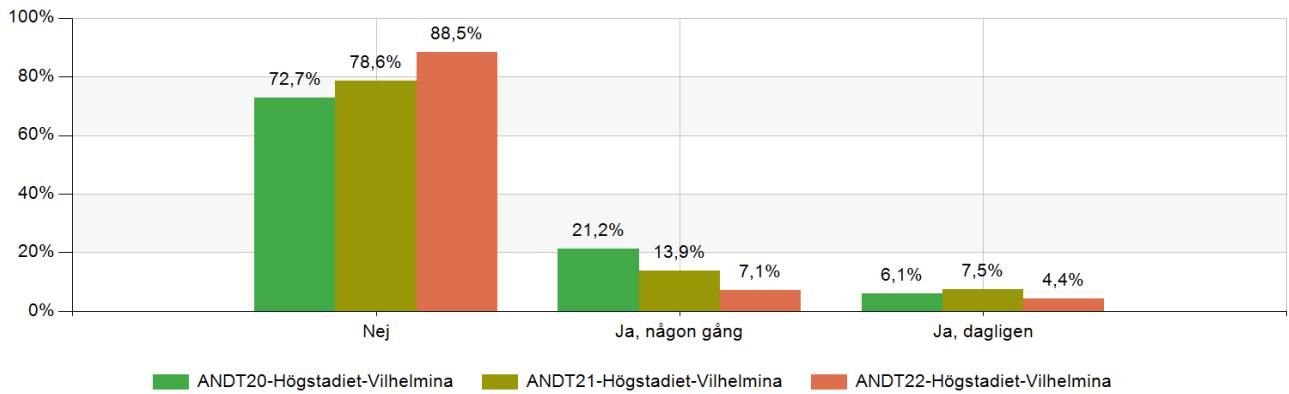

Diagram 11: snusar du?

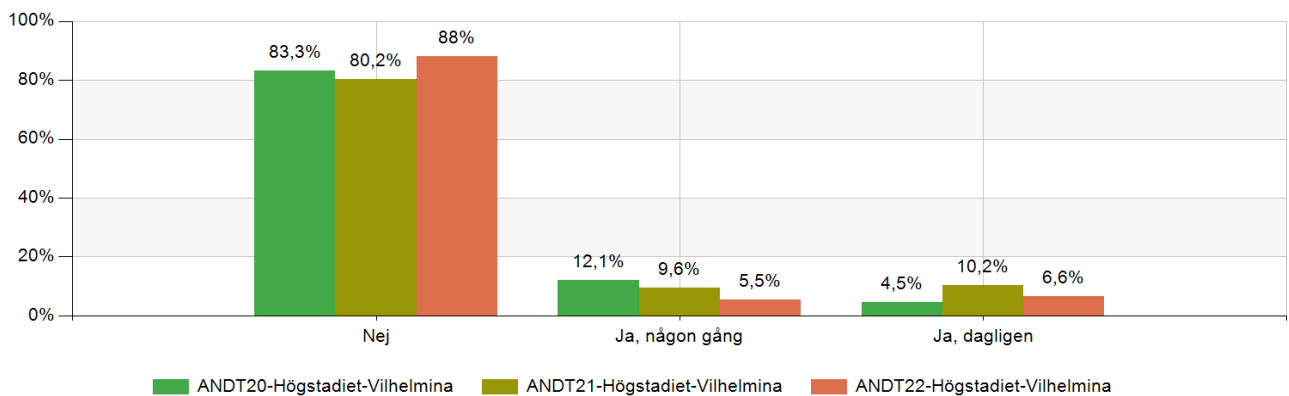

Diagram 12: hur har du fått tag på tobaken? (Kan vara flera alternativ)

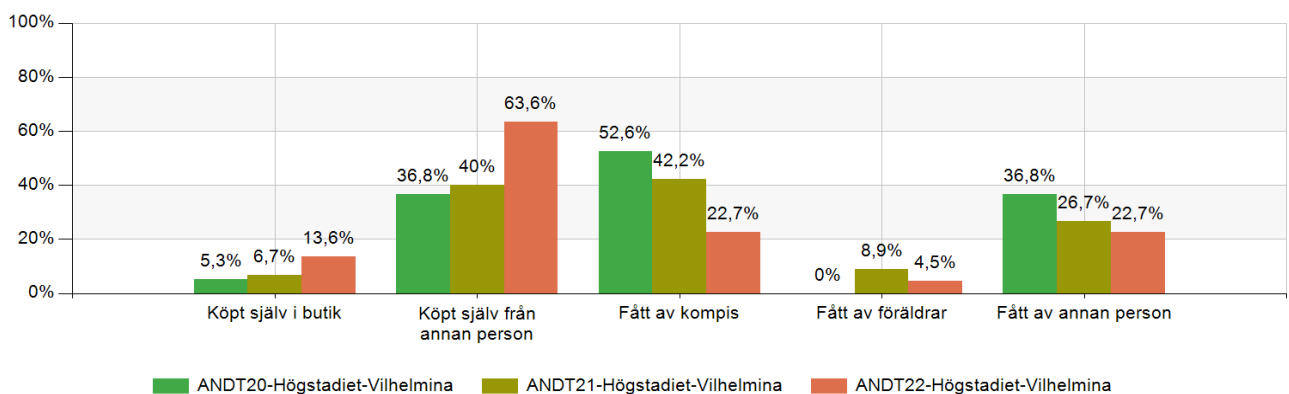

Diagram 13: konsumerar du alkohol ibland, varje helg, eller oftare?

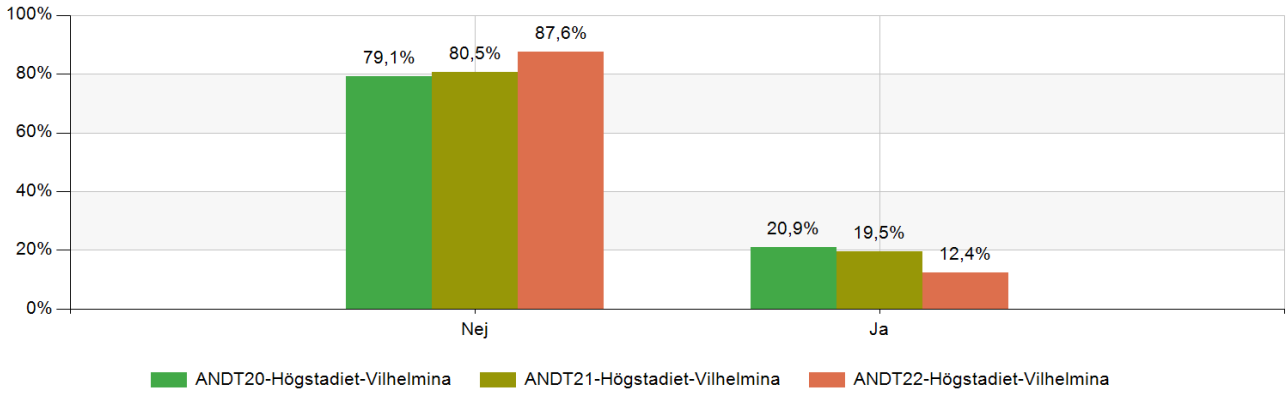

Diagram 14: hur har du fått tag på alkoholen du druckit? (Kan vara flera alternativ)

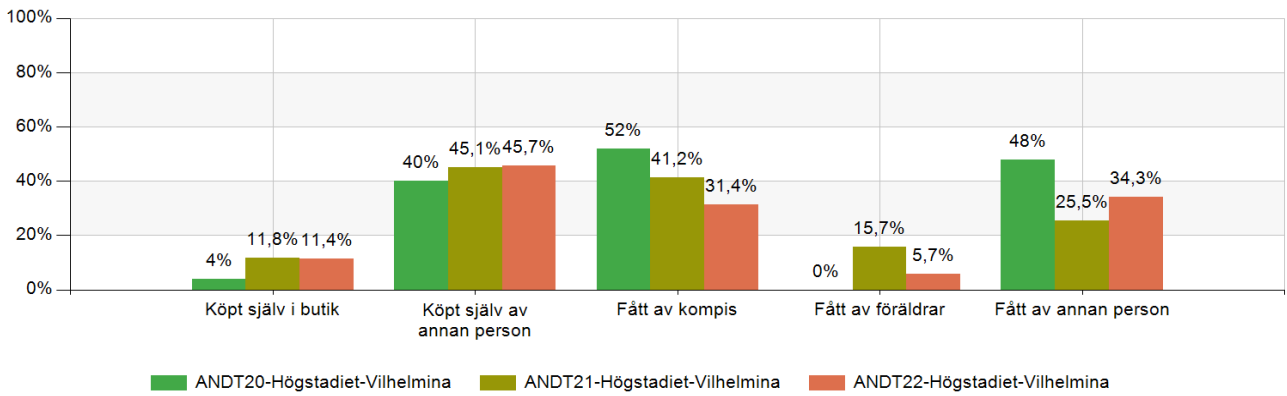

Diagram 15: har du åkt ett motorfordon med en berusad förare?

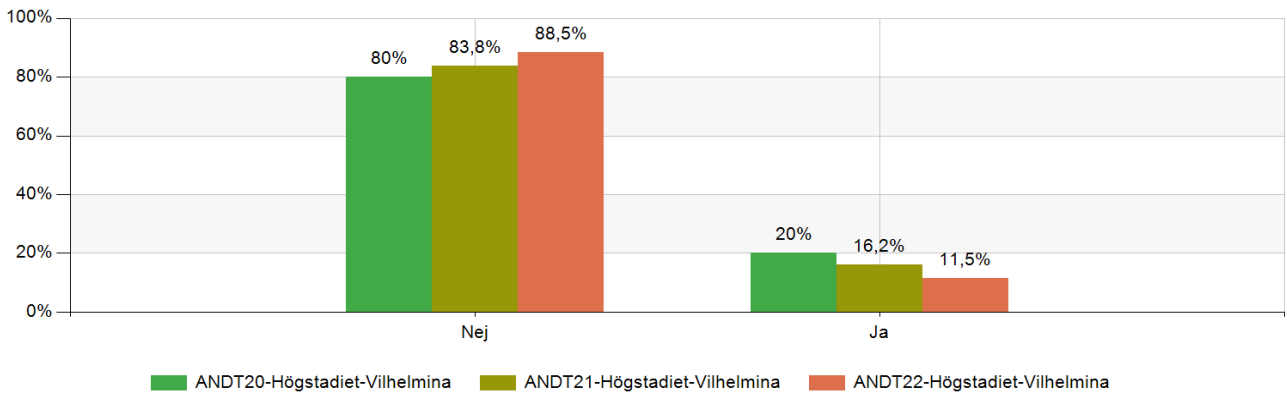

Diagram 16: har du själv kört ett motorfordon berusad?

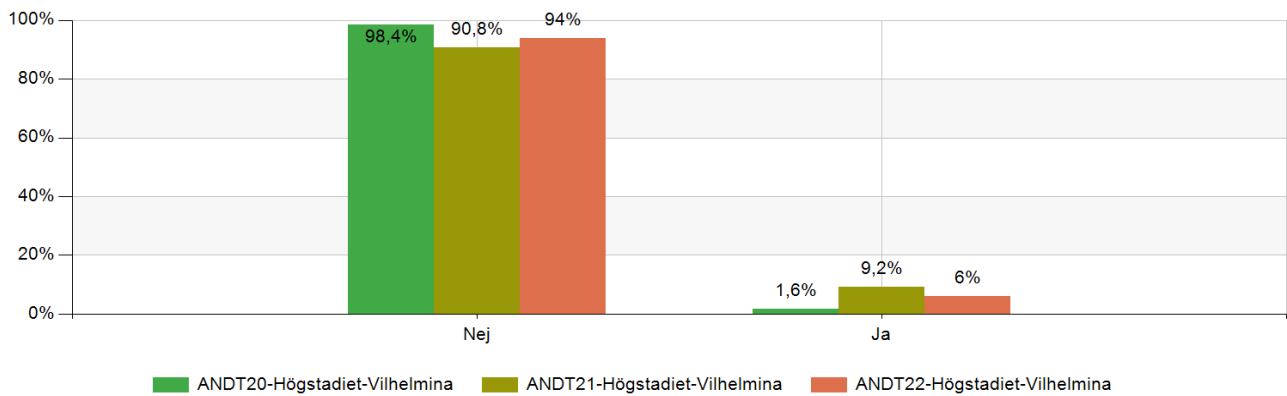

Diagram 17: har du någon gång använt narkotika?

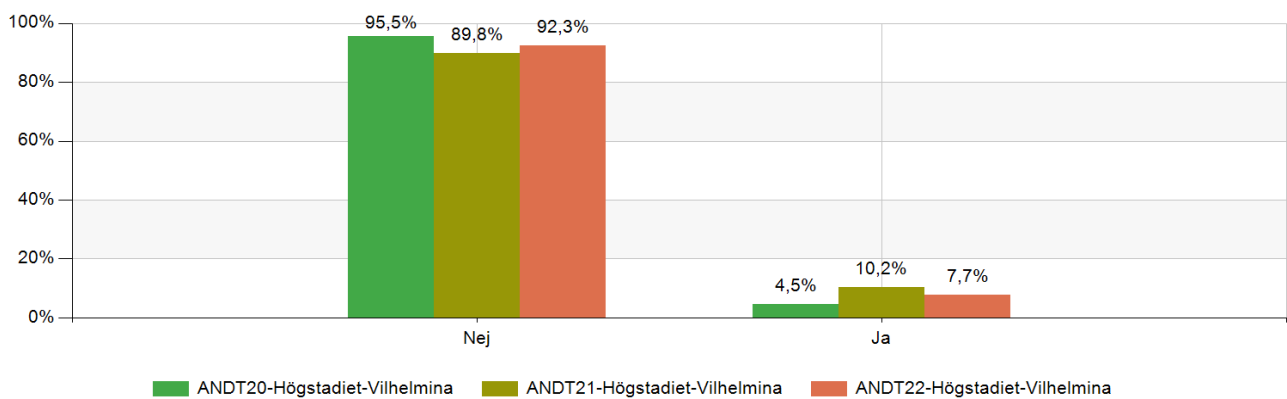

Diagram 18: känner du till någon som kan erbjuda dig narkotika?

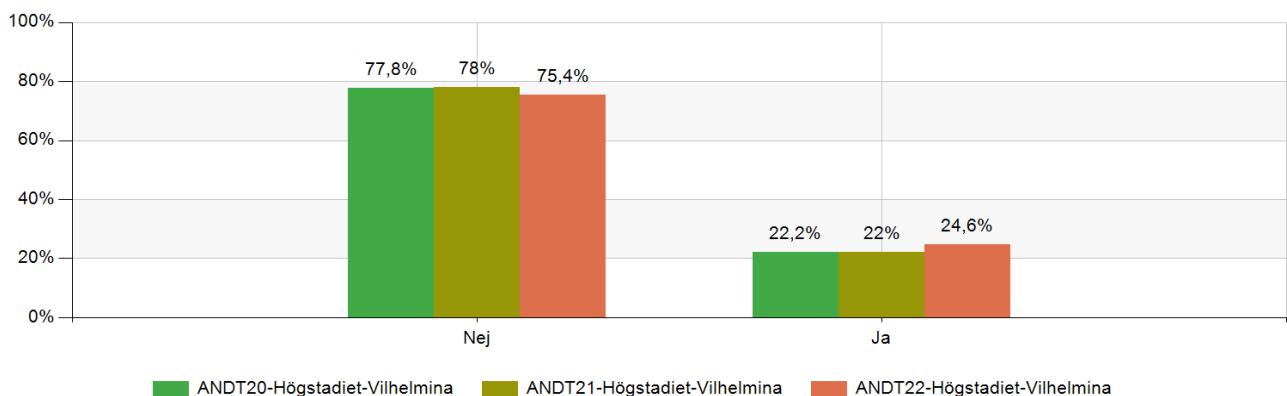

Diagram 19: från vem/vilka har du fått tag på narkotika? (Kan vara flera alternativ)

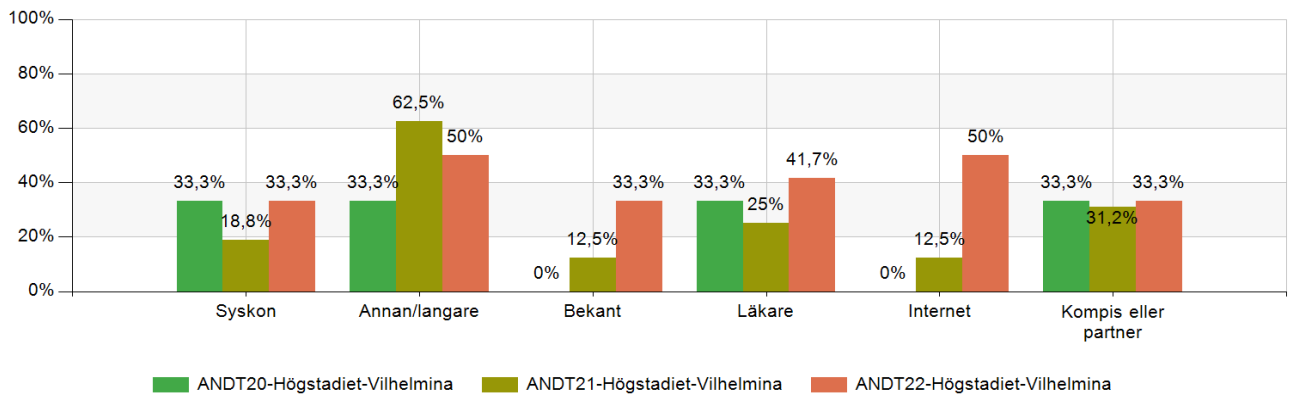

Diagram 20: har du någon gång använt läkemedel tillsammans med alkohol för att bli berusad?

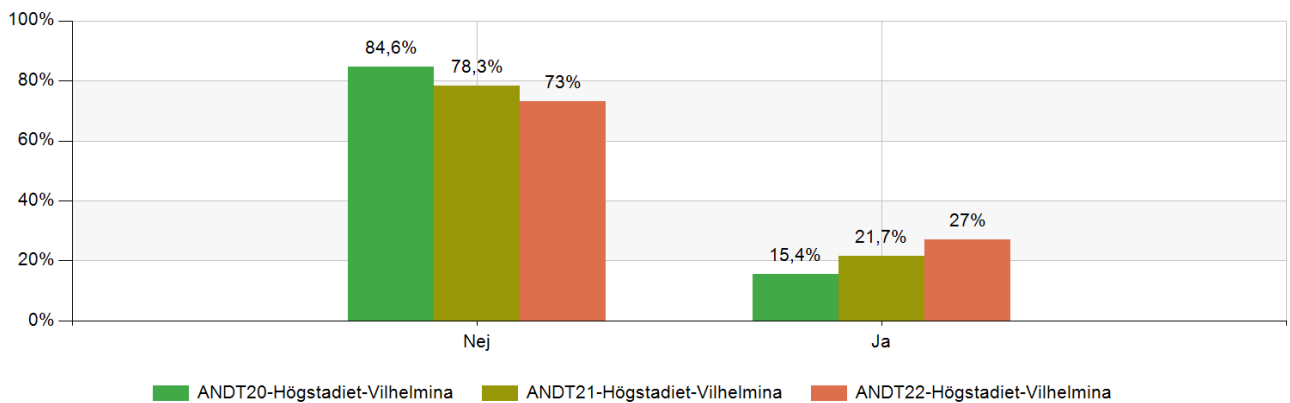
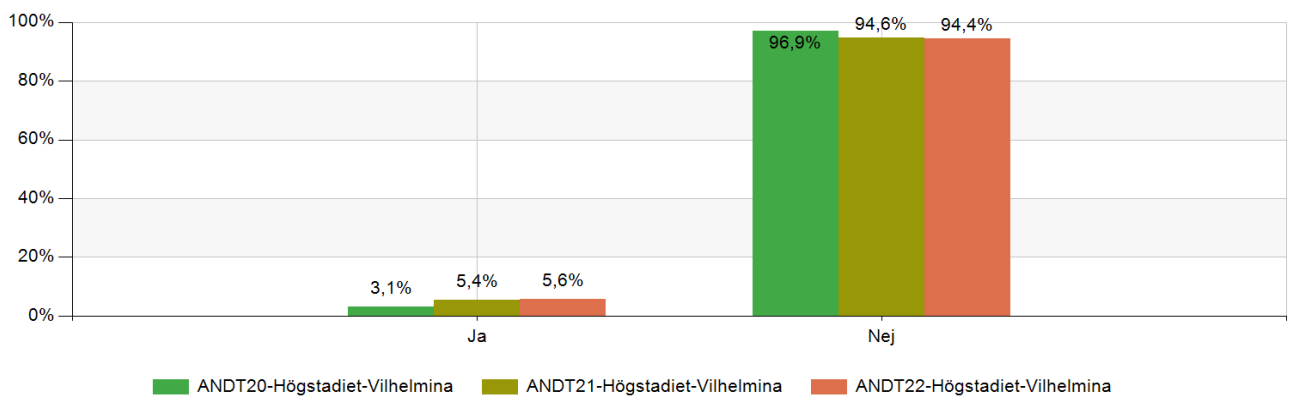

Diagram 21: använder du något dopningspreparat, exempelvis anabola steroider eller annat tillväxtpreparat?

3.3 Föräldrars förhållningssätt

Diagram 22: tillåter dina föräldrar/vårdnadshavare att du använder tobak?

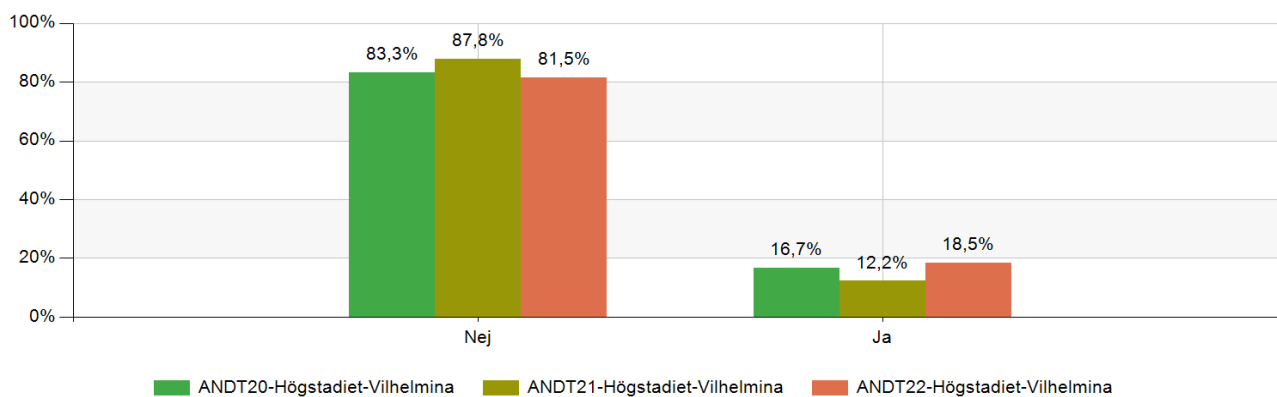

Diagram 23: tillåter dina föräldrar/vårdnadshavare att du dricker alkohol?

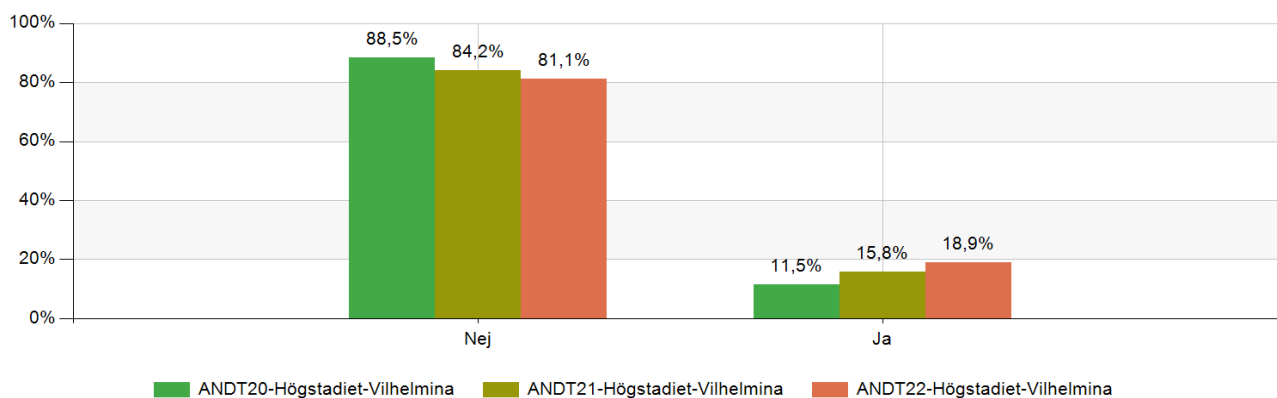
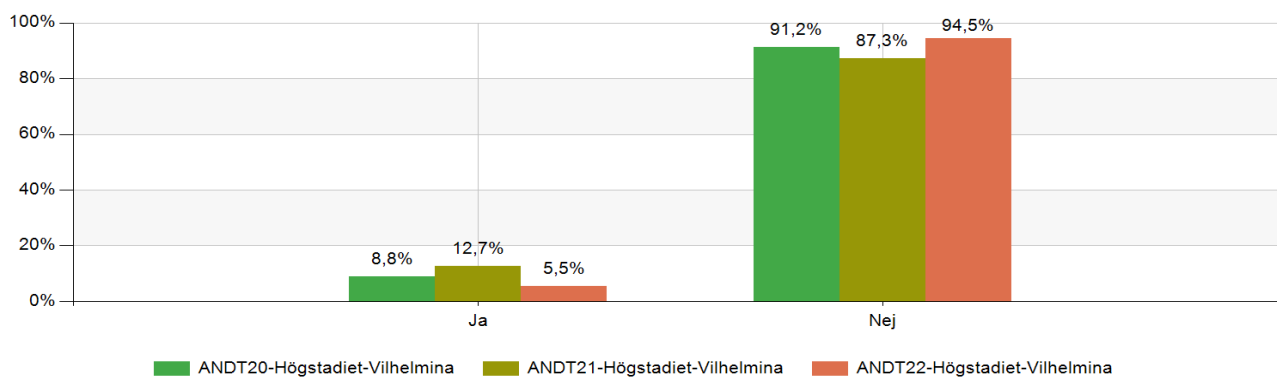

Diagram 24: känner du oro för dina föräldrar/styvföräldrars alkoholkonsumtion?

4. Resultat för gymnasiet

I detta avsnitt redovisas de övergripande resultaten för elever som går i årskurs 2 på gymnasiet i Vilhelmina kommun. Diagrammen ger möjlighet att jämföra med år 2020 samt 2021 års undersökningar, medan fördjupad tolkning sker i diskussionsavsnittet. Notera att endast ett urval av frågor i enkätundersökningen redovisas i denna rapport. För övriga frågor resultat och fördjupning, kontakta kommunens ANDTS-samordnare.

4.1 Social situation

Diagram 25: hur trivs du i skolan?

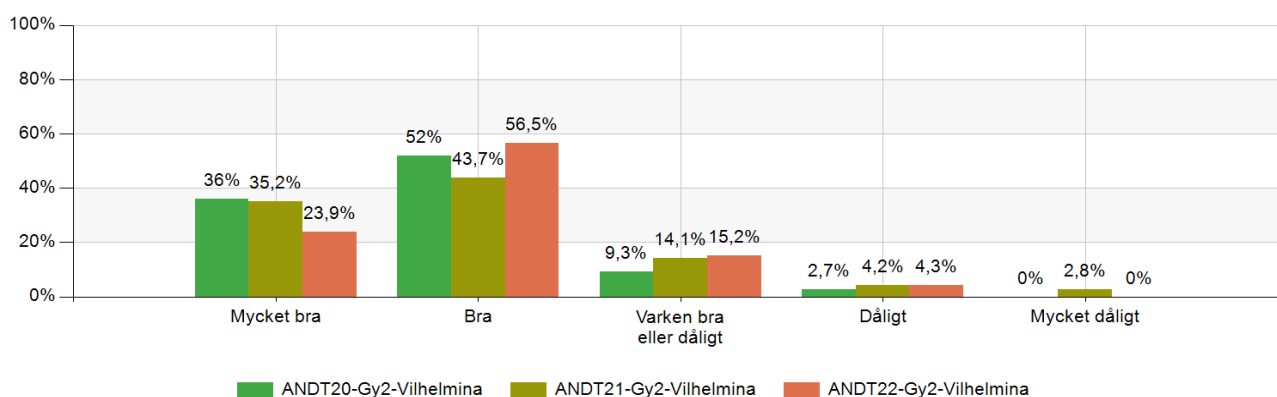

Diagram 26: har du känt dig mobbad under gymnasietiden?

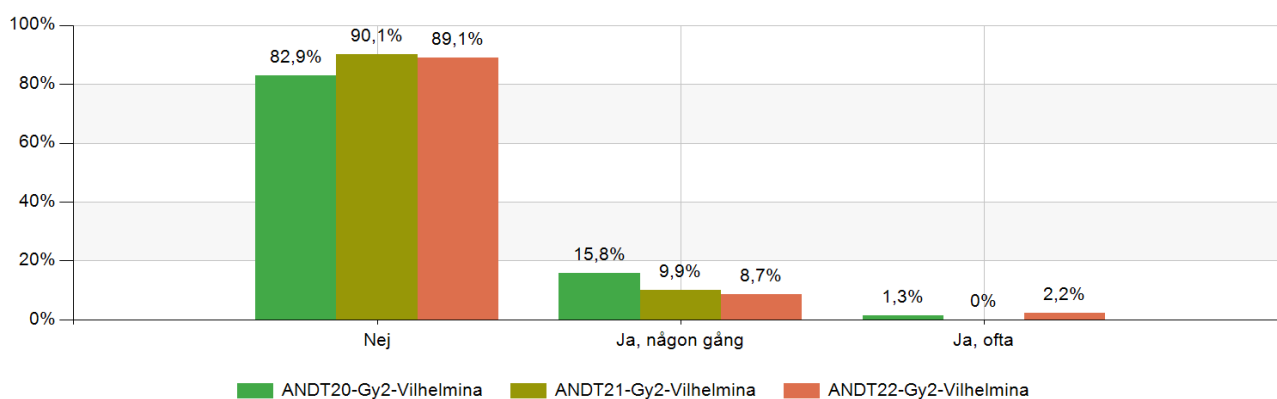

Diagram 27: hur upplever du ditt eget mående under senaste året?

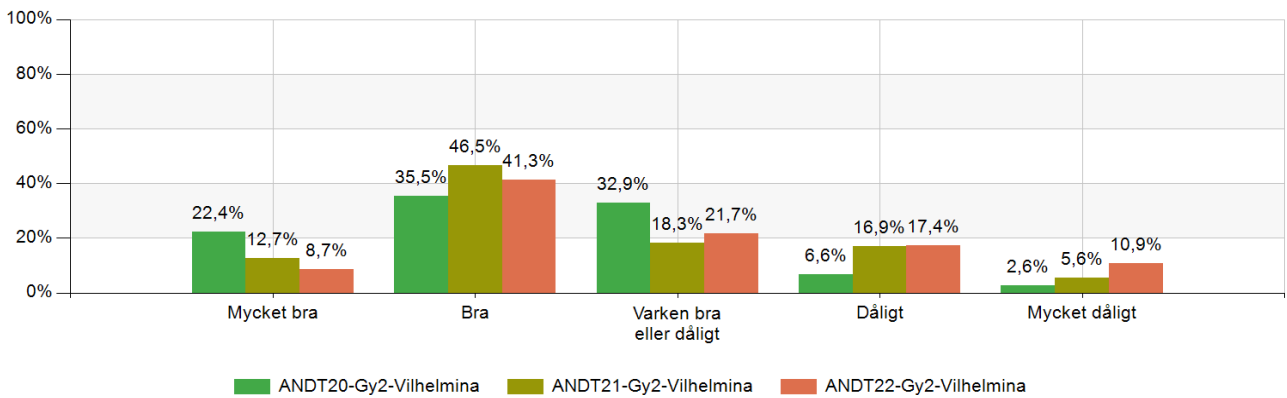

Diagram 28: brukar du vara borta från skolan utan giltig anledning?

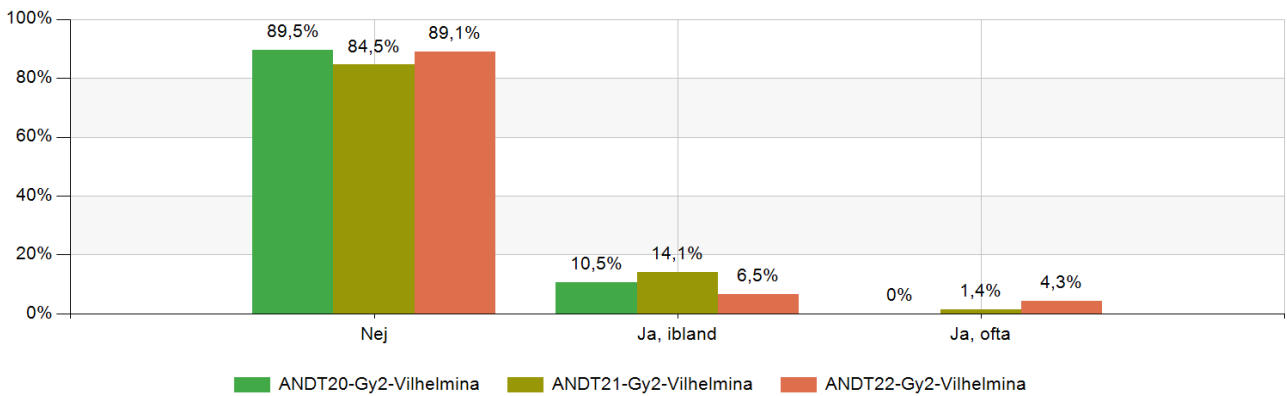

Diagram 29: är du medlem i någon/några organisationer/föreningar?

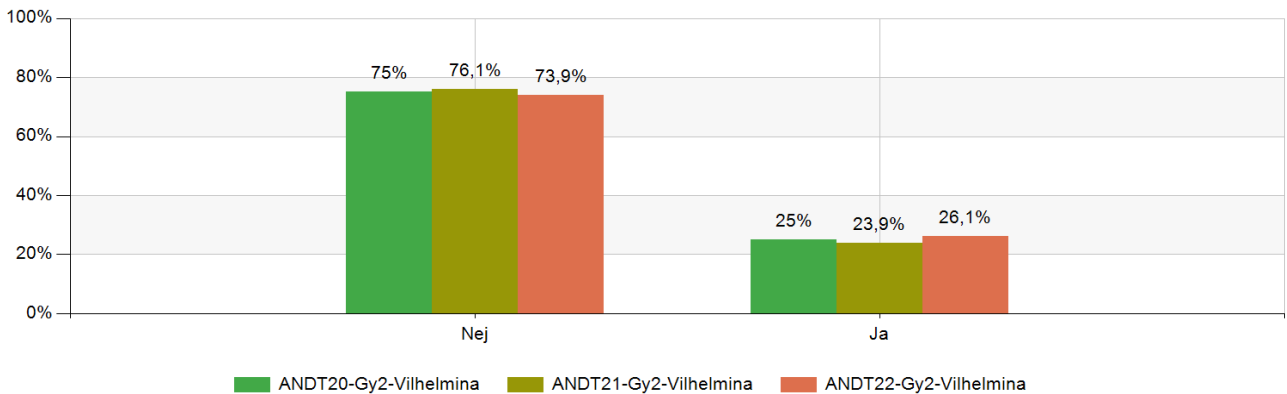

Diagram 30: hur ofta känner du dig otrygg när du vistas i ditt bostadsområde kvällstid?

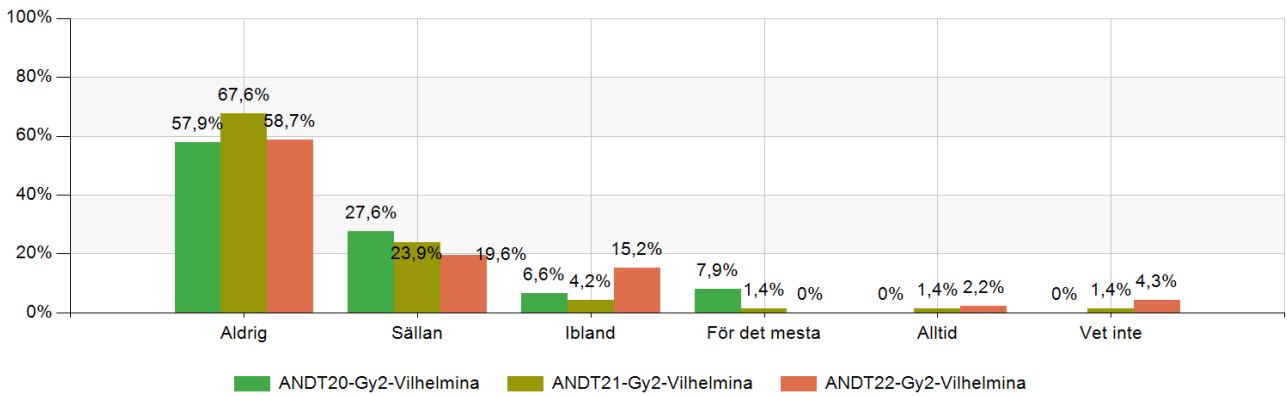

Diagram 31: har du blivit utsatt för våld från någon närstående?

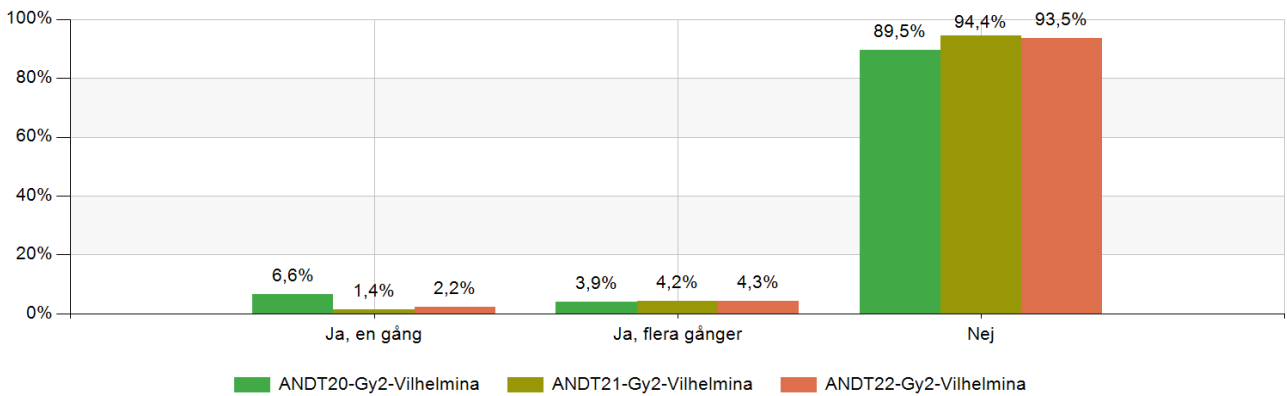

Diagram 32: har någon med avsikt slagit dig, sparkat dig eller utsatt dig för annan typ av våld vid något tillfälle de senaste 12 månaderna?

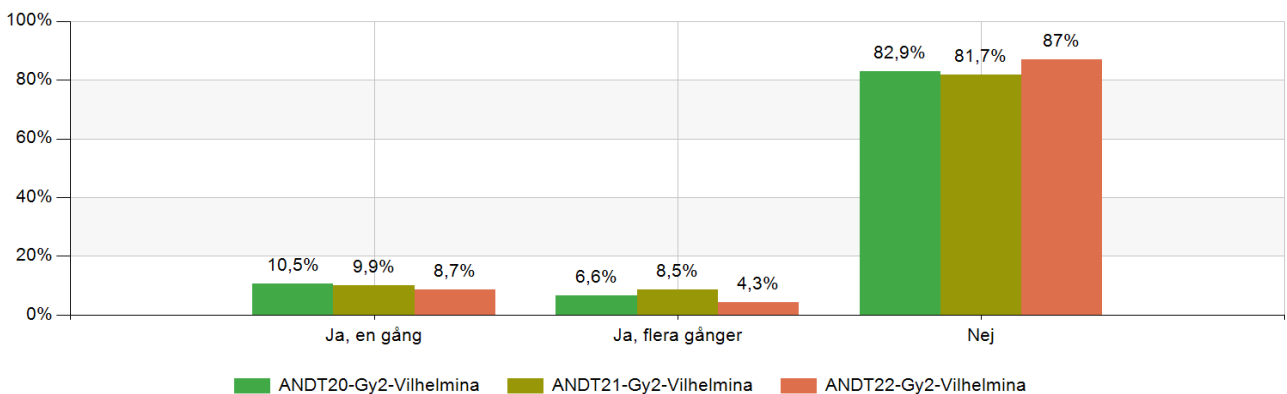
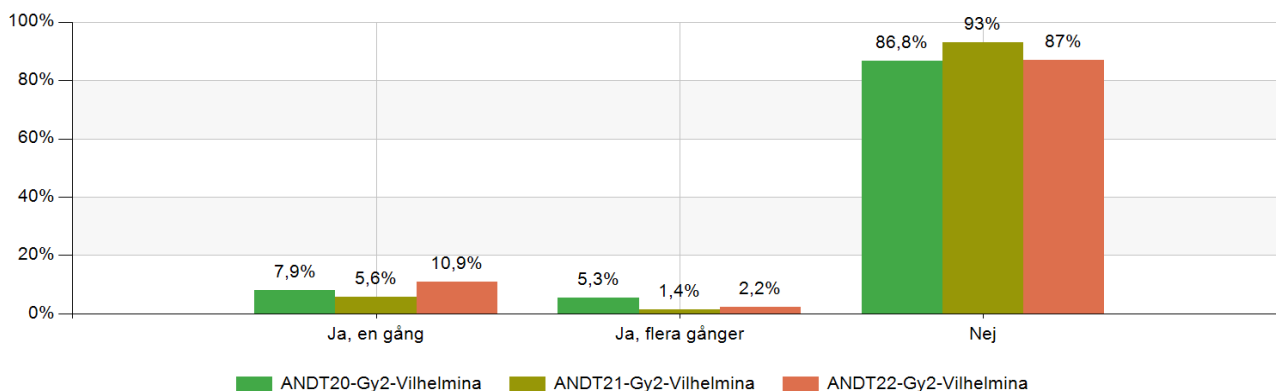

Diagram 33: har du under de senaste 12 månaderna blivit hotad så du känt dig rädd?

4.2 Elevers droganvändning

Diagram 34: röker du?

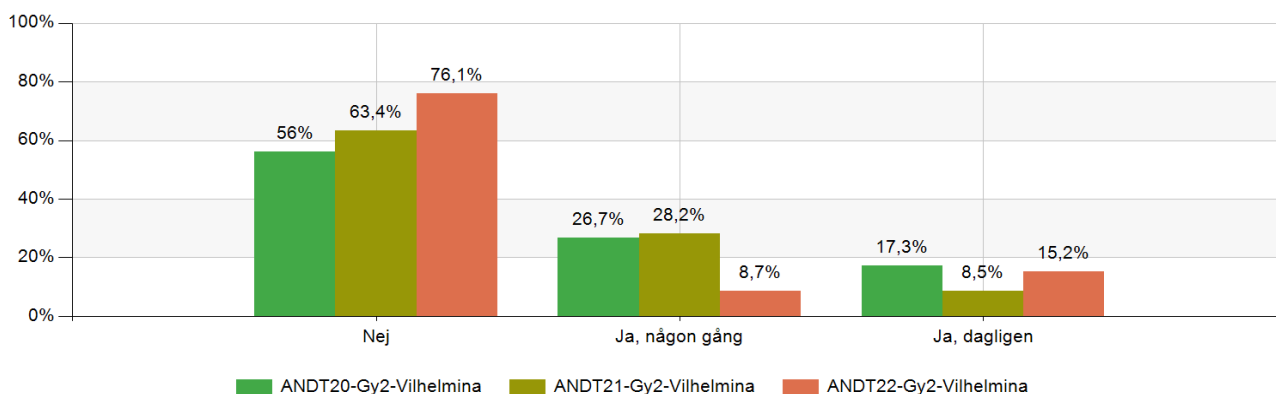

Diagram 35: snusar du?

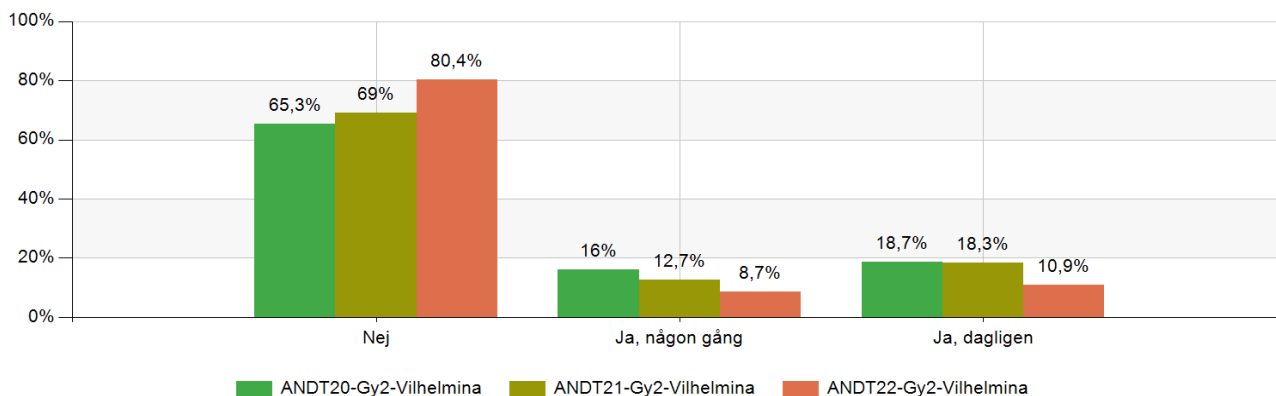

Diagram 36: hur har du fått tag på tobaken? (Kan vara flera alternativ)

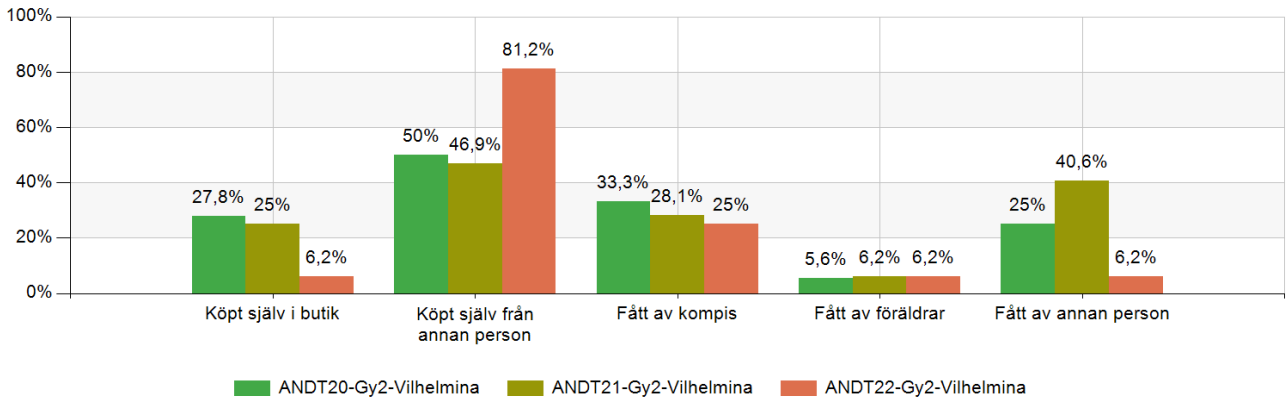

Diagram 37: konsumerar du alkohol ibland, varje helg, eller oftare?

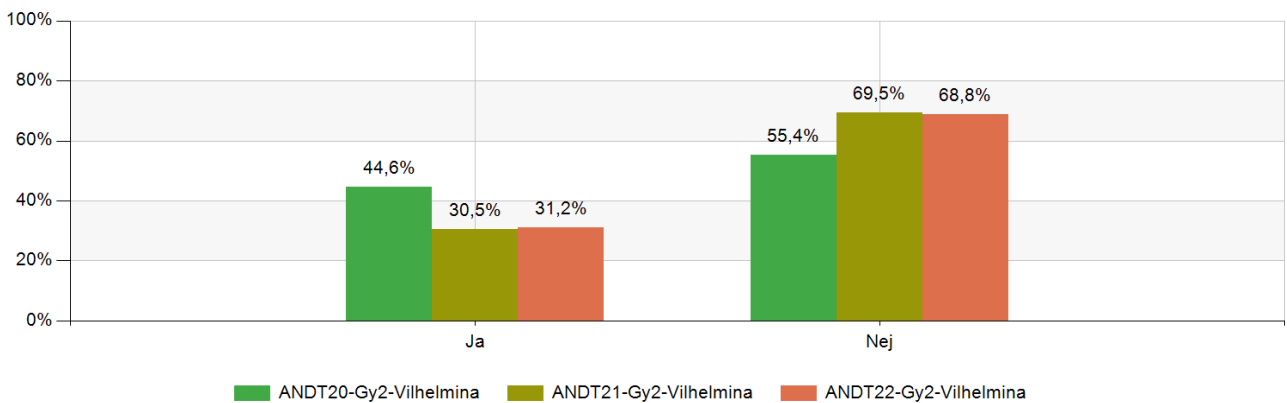

Diagram 38: hur har du fått tag på alkoholen du druckit? (Kan vara flera alternativ)

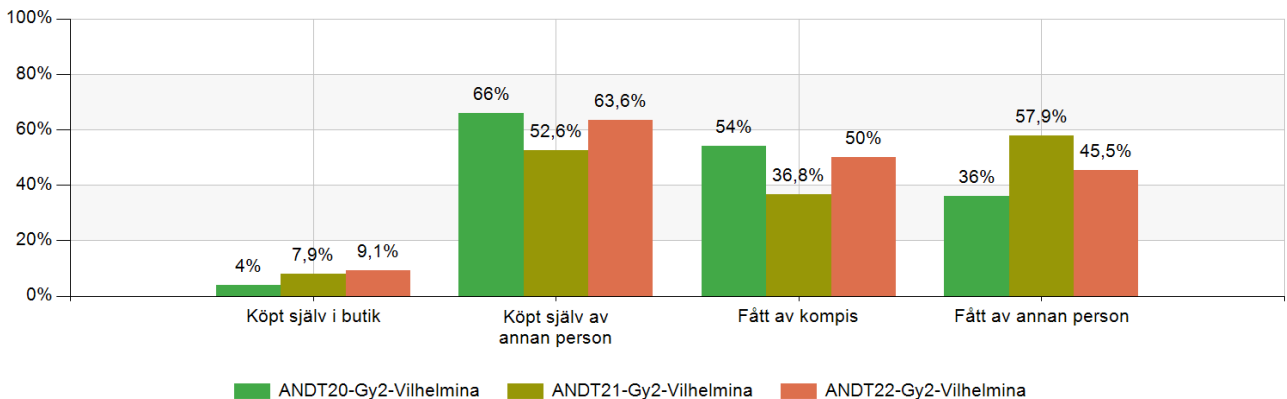

Diagram 39: har du åkt ett motorfordon med berusad förare?

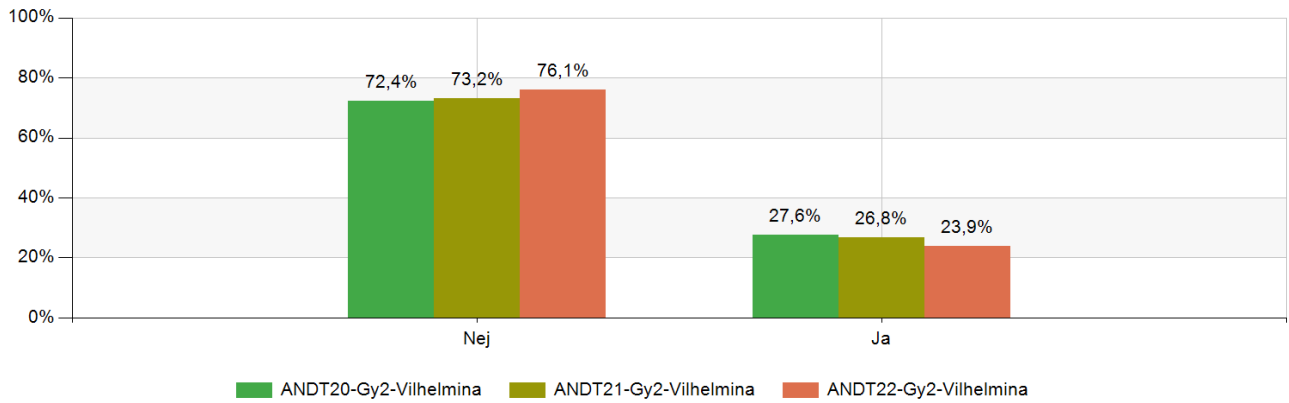

Diagram 40: har du själv kört ett motorfordon berusad?

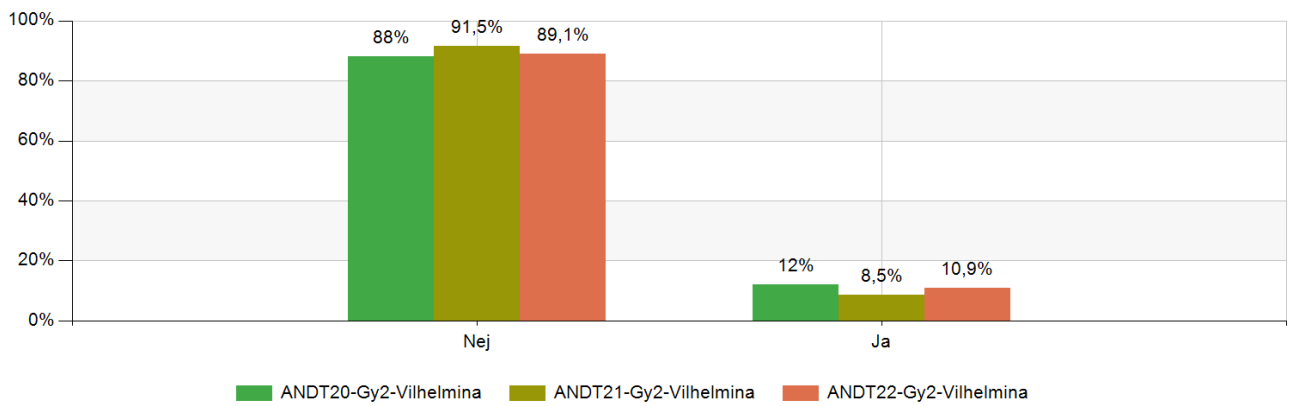

Diagram 41: har du någon gång använt narkotika?

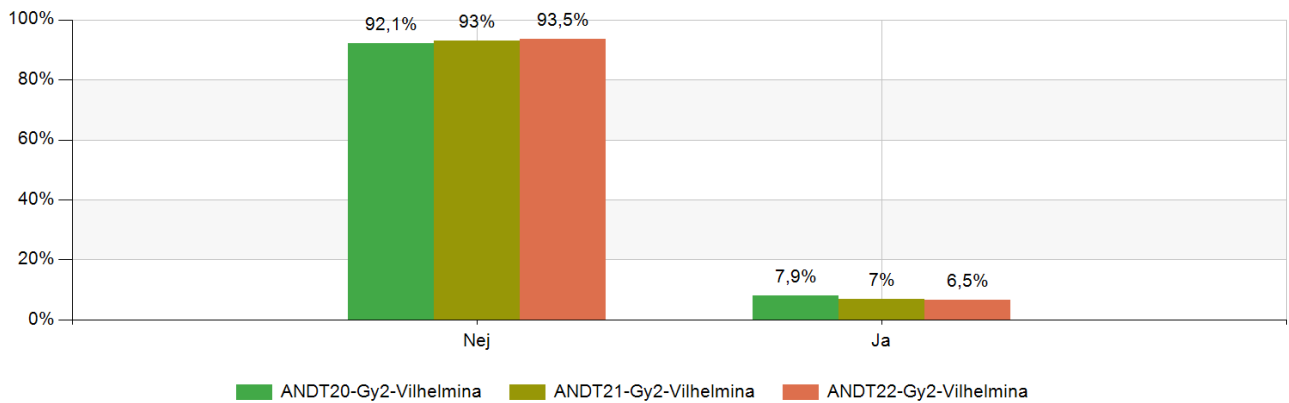

Diagram 42: känner du till någon som kan erbjuda dig narkotika?

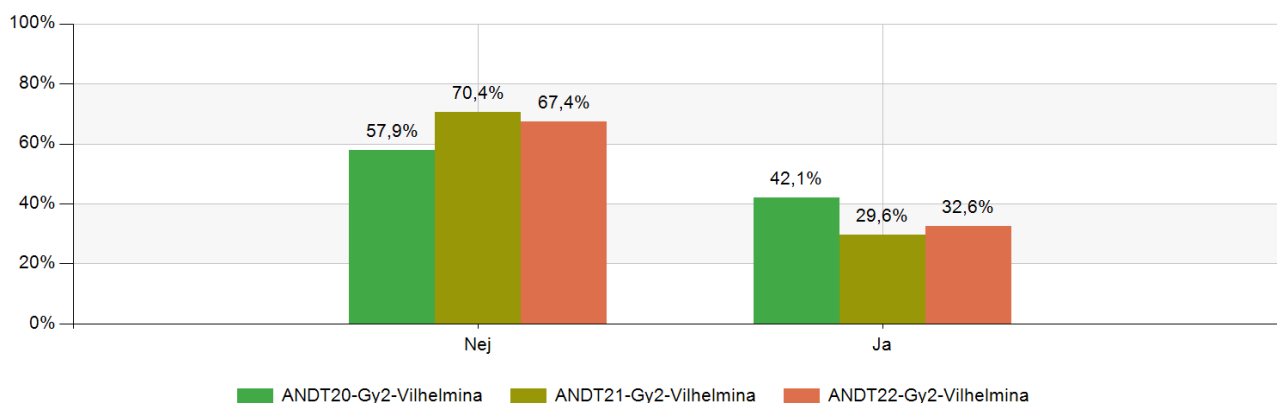

Diagram 43: från vem/vilka har du fått tag på narkotika? (Kan vara flera alternativ)

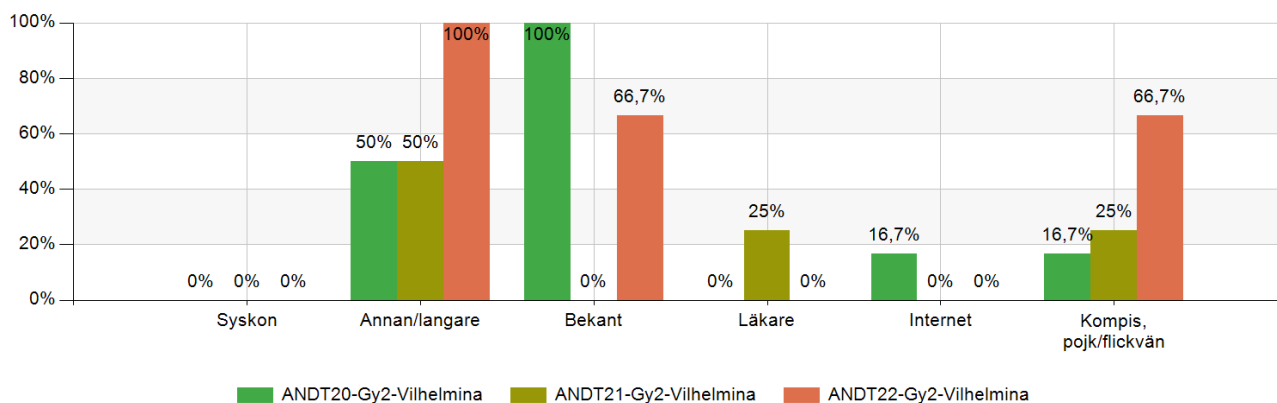

Diagram 44: har du någon gång använt läkemedel tillsammans med alkohol för att bli berusad?

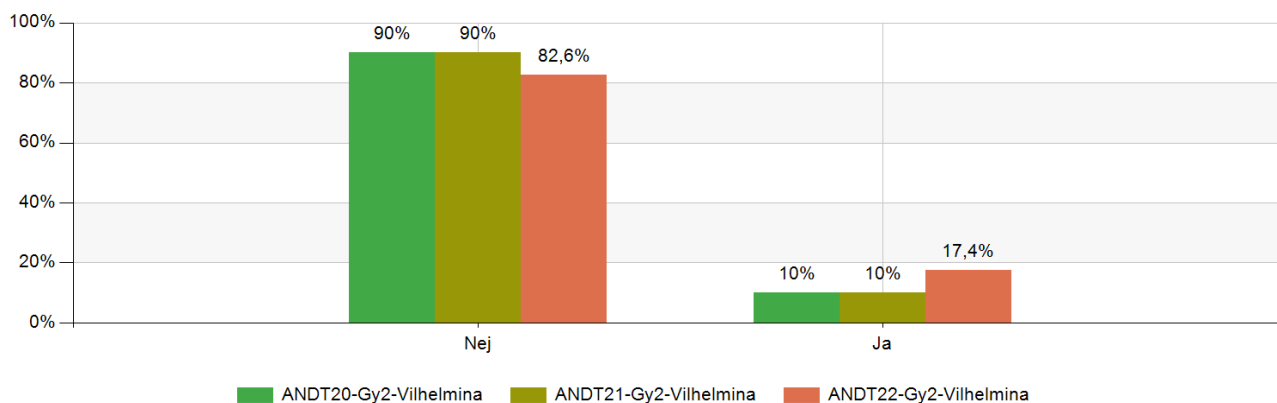
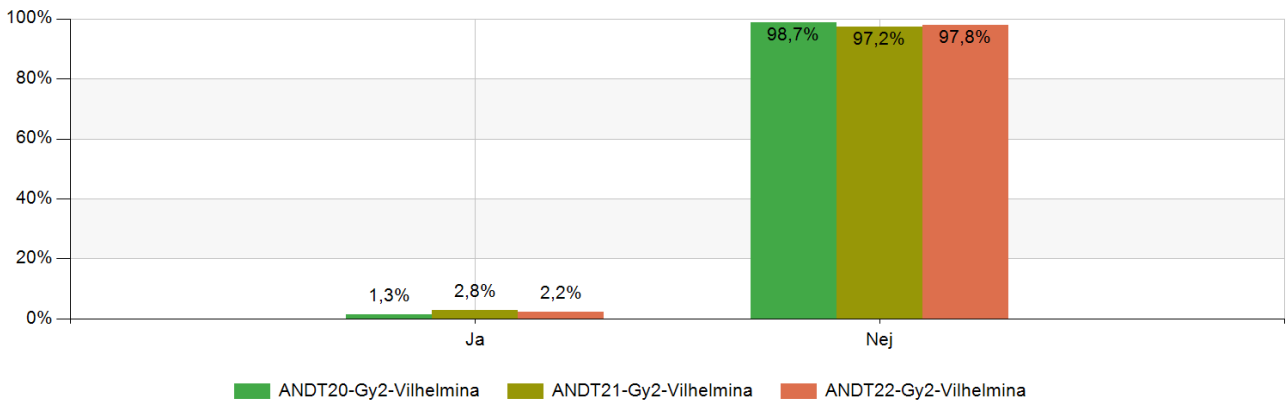

Diagram 45: använder du något dopningspreparat, exempelvis anabola steroider eller annat tillväxtpreparat?

4.3 Föräldrars förhållningssätt

Diagram 46: tillåter dina föräldrar att du använder tobak?

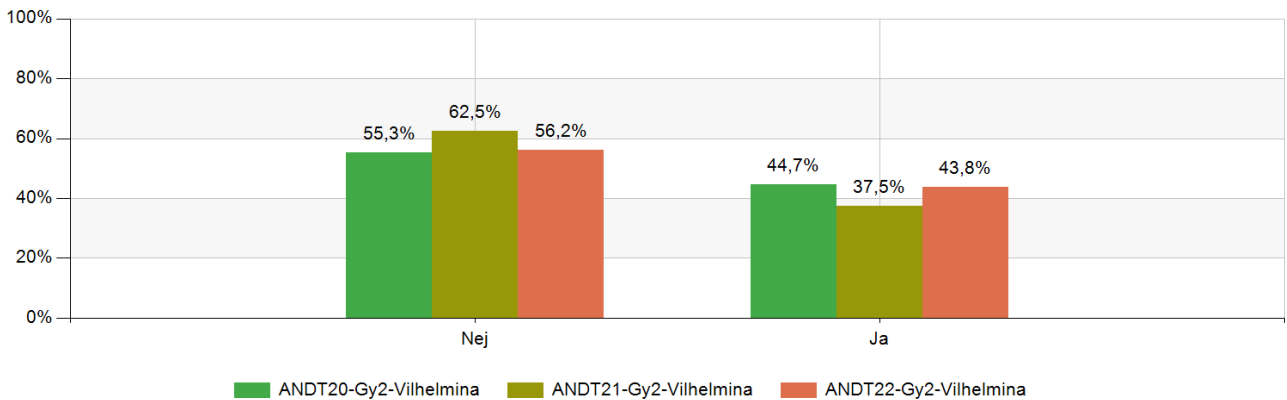

Diagram 47: tillåter dina föräldrar att du dricker alkohol?

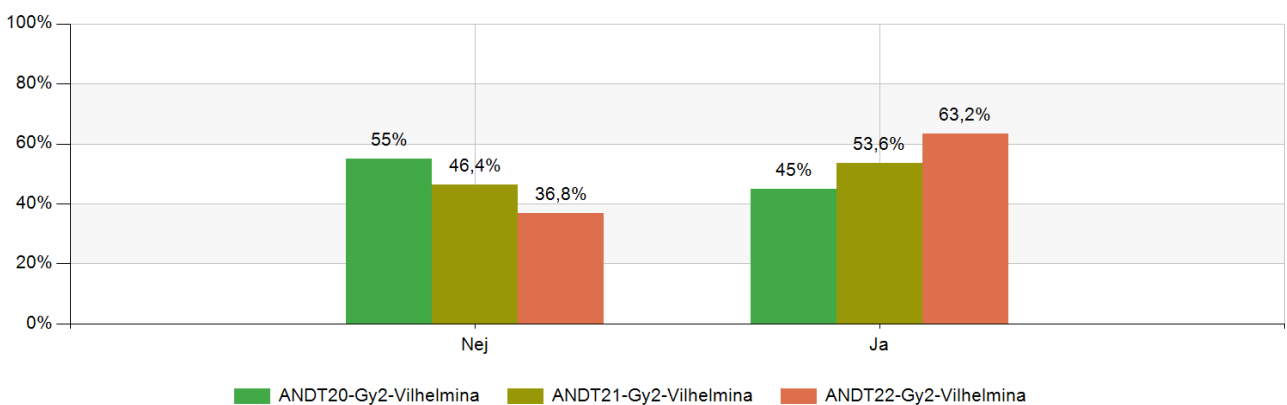
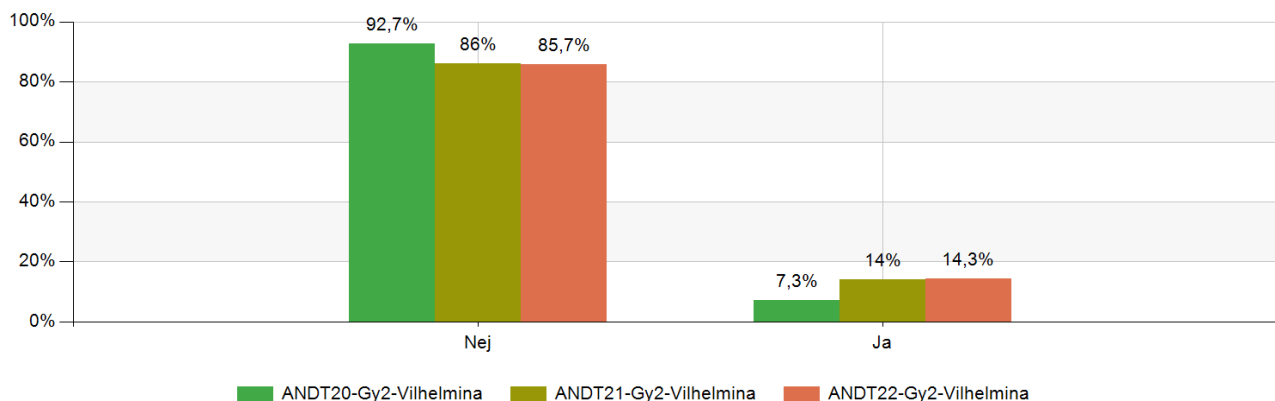

Diagram 48: känner du oro för dina föräldrar/styvföräldrars alkoholkonsumtion?

5. Diskussion

Resultatet från ANDT-undersökningen ska användas som ett underlag i fortsatt förebyggande arbete och redovisas till elever, föräldrar, skolpersonal, tjänstepersoner och politiker. Viktigt att påpeka är att undersökningen inte med säkerhet visar den korrekta verkligheten inom kommunen. Däremot kan den ses som en resurs och ett medel för att närma oss en gemensam bild av ungdomars mående och vanor.

I rapporten redovisas inte alla svar från enkätundersökningen utan endast utvalda diagram. Detta säkerställer deltagarnas anonymitet, vilket är viktigt att ta hänsyn till då urvalet är relativt litet. ANDTS-samordnaren har tillgång till det kompletta resultatet och även om det inte i sin helhet lämnas ut offentligt, så kan det användas till planering av insatser.

Delaktighet är ett av våra åtta målområden inom folkhälsopolitiken. Genom dialog med ungdomar kan vi bland annat få vetskap om hur ungdomars sociala situation ser ut samt hur utbredd droganvändning är. Det skapas därigenom möjligheter för ungdomarna att själva påverka information och undervisning som syftar till att förbättra deras situation och minska droganvändning. Det indikerar också på var det förebyggande arbetet brister.

5.1 Social situation

Dålig trivsel i skolan, mobbning, bristande eller otillräckligt stöd och skolk är exempel på riskfaktorer för elever och påverkar skolresultaten i hög grad. Elever som trivs och fungerar väl i skolan löper mindre risk för att utveckla olika typer av problem och drogmissbruk. Det drogförebyggande arbetet handlar därför också om att skapa ett gott skolklimat och främja en god lärandemiljö som förbättrar elevernas skolprestationer. Det ger i sin tur goda förutsättningar för att reducera bruket av droger.

Exempel är insatser som fokuserar på:

- Lärarnas sätt att möta eleverna genom vägledning och gränssättning.
- Skolans sätt att möta och ha dialog med föräldrarna.
- Att stärka elevernas sociala och emotionella kompetens.
- Att reducera förekomst av mobbning.
- Att utveckla arbetet med elevhälsan.
- Att förankra policy kring exempelvis ANDTS och mobbning.
- Närvarande vuxna i skolmiljön.

Även riskfaktorer utanför skolan påverkar elevers skolresultat, mående samt utsatthet för droger. Exempel på sådana riskfaktorer är risk- och missbruk samt våld inom familjen, avsaknad av nätverk, ekonomiska svårigheter, vårdnadshavare med psykisk sjukdom, kognitiva svårigheter/funktionsnedsättningar eller trauma. Även vårdnadshavares eget bruk och attityder gentemot olika droger samt gränssättning kring detta mot barnen påverkar mottagligheten. Det är därför av yttersta vikt att rikta insatser mot att förändra föräldrars attityder och öka förståelsen för hur deras eget bruk påverkar barnens.

Högstadiet

Resultatet från årets enkätundersökning tyder på att majoriteten av våra högstadieelever trivs i skolan. Dock har 23 % av eleverna känt sig mobbade någon gång eller ofta, vilket framför allt gäller elever i årskurs 9. Dessutom anger 16 % att de mår dåligt eller mycket dåligt. Det är näst intill en dubbelt så hög andel sjuor som mår dåligt, jämfört med övriga årskurser på högstadiet. Vi ser också en könsskillnad, då det främst är tjejer som angett att de inte mår bra. Vid jämförelse med föregående års mätning, ser vi en liten minskning både när det kommer till mobbning och dåligt mående. Även ogiltig frånvaro har minskat och ligger nu på 17 %. En jämn könsfördelning ses mellan eleverna som skolkar, men de flesta går i årskurs 9.

Av högstadieeleverna anger 37 % att de är medlemmar i en förening eller organisation, vilket är jämnt fördelat mellan könen och även mellan årskurserna. Att vara medlem i en förening eller organisation kan tyda på hälsofrämjande faktorer i form av exempelvis en meningsfull fritid, social gemenskap och/eller fysisk aktivitet. I undersökningen fick eleverna som inte är medlem i någon förening eller organisation även specificera vad de gör i stället, där umgänge med vänner och att vara på nätet var två aktiviteter som dominerade.

Gällande trygghet, hot och våld visar alla presenterade resultat en minskning från föregående års mätning, även om den är knapp i vissa fall. Av eleverna känner 18 % otrygghet ibland/för det mesta/alltid vid vistelse i sitt bostadsområde under kvällstid. Det är näst intill enbart tjejer som svarat att de känner denna otrygghet. 25 % anger att de har blivit utsatta för avsiktligt fysiskt våld en eller flera gånger under de senaste tolv månaderna, ett resultat som är jämnt fördelat mellan könen. Det är något färre elever i sjuan än i resterande årskurser som har drabbats. I undersökningen fick eleverna även specificera vilken typ av våld de har blivit utsatta för där psykiskt-, fysiskt- och sexuellt våld var de tre mest förekommande. 8 % anger också att de blivit utsatta för våld en eller flera gånger där våldsutövaren varit någon närstående. 13 % av högstadieeleverna har under det senaste året blivit hotade (en eller flera gånger) så att de känt rädsla, vilket är en minskning från föregående år. De flesta som har blivit

hotade går i årskurs 8 eller 9 och gällande könsfördelning är det en större andel tjejer än killar som anger att de råkat ut för hot. I undersökningen fick eleverna även specificera vilken typ av hot de blivit utsatta för. På högstadiet angavs personligt hot och hot via internet flest gånger.

Gymnasiet

Enkätundersökningen visar att de allra flesta av våra gymnasieelever trivs i skolan. Angående mobbning anger 11 % att de har känt sig mobbade någon gång eller ofta, vilket är snarlikt med förra årets resultat. Gällande elevernas mående anger hela 28 % att de mår dåligt eller mycket dåligt, vilket tvärt emot högstadielevernas resultat är en ökning från föregående år. Även på gymnasiet är det främst tjejer som mår dåligt. Gällande ogiltig frånvaro (skolk) uppger 11 % att de skolkar ibland eller ofta, vilket är en liten minskning från mätningen år 2021. En jämn könsfördelning ses mellan eleverna som skolkar.

Som nämnt kan medlemskap i en förening eller organisation ge flera hälsofrämjande mervärden. Av gymnasieeleverna anger 26 % att de är medlemmar, vilket går i linje med föregående års resultat. Det är dock en lägre andel föreningsmedlemmar på gymnasiet än högstadiet. Det går även att urskilja en tydlig skillnad mellan könen hos de äldre eleverna – cirka tre gånger fler killar än tjejer är medlem i någon förening eller organisation. Kanske kan det tyda på att de befintliga föreningar och organisationer vi har inte täcker upp intresseområden för alla åldrar och kön. De elever som inte är föreningsmedlemmar, angav istället vänner och nätet som huvudsakliga fritidsaktiviteter.

Likt högstadielevernas resultat anger 17 % att de känner otrygghet vid vistelse i sitt bostadsområde under kvällstid ibland/för det mesta/alltid, vilket är en ökning med tio procentenheter från föregående år. Även här ser vi att det näst intill enbart är tjejer som utgör andelen känner denna otrygghet. 13 % av gymnasieeleverna har blivit utsatta för avsiktligt fysiskt våld under de senaste tolv månaderna medan 7 % har blivit utsatta för våld av en närstående någon gång. På båda frågorna kring våldsutsatthet ser vi en jämn fördelning mellan könen och resultaten liknar föregående års mätning. I undersökningen fick eleverna även specificera vilken typ av våld de har blivit utsatta för. Social utsatthet (isolering, hindrad att umgås med andra), fysiskt våld och sexuellt våld var de mest förekomna våldstyperna. 13 % av gymnasieeleverna angav att de under det senaste året blivit hotade (en eller flera gånger) så att de känt rädsla. Resultatet visar samma andel som för högstadiet – det är dock en minskning från föregående år för högstadieleverna, medan det istället är en ökning för gymnasieeleverna. Även för de äldre eleverna är det främst tjejer som har blivit hotade. I undersökningen fick eleverna även specificera vilken typ av hot de har blivit utsatta för, där hot via internet eller via sms/appar angavs som de mest förekomna.

5.2 Elevers droganvändning

Tidig tobaksanvändning är en betydande riskfaktor när det gäller normbrytande beteende. Hjärnan hos en människa är inte färdigutvecklad förrän vid 20–25 års ålder. Pannloben som är ett viktigt område för riskbedömning, beslutsfattande och impuls kontroll är delen av hjärnan

som utvecklas sist. Forskning har visat på att belöningsystemet aktiveras mycket starkare i tonårshjärnan, vilket kan leda till att unga i högre utsträckning tar större risker för att få belöningar. Ett tidigt bruk av nikotin ökar risken för att fastna i ett starkare beroende och det finns även studier som pekar på att förändringar i belöningsystemet som orsakats av nikotin skulle kunna påverka känsligheten för andra droger. Forskning visar även att det finns tydliga samband mellan tobaksbruk och andra faktorer som exempelvis alkoholbruk, skolk och droganvändning. Det är därför angeläget att kommunernas förebyggande arbete fokuserar på att få ungdomar att förbli tobaksfria. Tobaksprevention är det första området för kommunerna att prioritera för att motverka att sociala problem uppstår.

Alkohol är en drog som har hög acceptans i samhället. Alkohol används i många sammanhang som en måltidsdryck och unga präglas naturligtvis av det. IQ mäter sedan 2010 årligen svenskarnas attityd till vardagsdrickandet och de har över tid observerat en mer tillåtande attityd, trots att det generella drickandet har minskat. Resultatet från år 2022 visar att vi nu är mer tillåtande än någonsin. Exempelvis tar färre helt avstånd från att bli berusade i barns närvaro nu jämfört med när mätningarna startade. Ungas tillgång till alkoholfria miljöer kan vara begränsade och det i kombination med att vuxna har ett tillåtande förhållningssätt gör att alkoholen blir ett normalt inslag i många ungas liv. Det finns ett viktigt samband mellan ungas alkoholvanor och deras föräldrars förhållningssätt. Det är ett starkt skäl för att engagera vårdnadshavare då de är vårt viktigaste verktyg i det förebyggande arbetet. Det krävs också att föräldrar och andra vuxna själva har ett restriktivt och tydligt förhållningssätt till alkohol och trafik. Vuxna har även ett ansvar att förmedla och tydliggöra risker och konsekvenser med trafikonykterhet – information som ska komma från både föräldrar, polis, kommun och skolor.

Idrotten är ett exempel som idag kopplas ihop med alkoholen via arenor, evenemang samt föräldrafester och dylikt. Eftersom organisations- och föreningslivet visar sig vara en skyddsfaktor är det viktigt att dessa i större utsträckning driver en restriktiv hållning vad gäller alkohol, genom att bland annat arbeta fram en policy och hålla den förankrad bland sina medlemmar. Kommunen bör tydligare ställa krav mot föreningar som genomför aktiviteter för barn och unga. Att ungdomar börjar dricka vid låg ålder är oroande. Den som dricker mycket och ofta i unga år löper större risk att utveckla ett beroende än de som har en senare alkoholdebut. Forskning visar att för varje år som alkoholdebuten skjuts upp minskar risken för framtida beroende. Att dricka alkohol som ung tonåring är också riskfyllt utifrån att de har svårt att bedöma konsekvenserna av sitt drickande och har svårare för att märka när de blir berusade.

Närhet till narkotika är i dag en verklighet för många av våra ungdomar och tillgängligheten tycks hela tiden öka. Idag finns narkotika ett knaptryck bort på internet och alternativ information visar på positiva effekter av drogen i stället för att nämna riskerna. Både i Sverige och i andra länder finns en liberal inställning och syn på narkotika. Bland annat så legaliseras Cannabis i flera länder och i flera amerikanska delstater. Om vi ska nå den nollvision som finns när det gäller narkotika måste insatser göras för att minska tillgång och efterfrågan, men också genom påverkan av ungas inställning. Ett arbete som bör ske i samverkan mellan flera aktörer som exempelvis polis, individ- och familjeomsorg, skola och fritid. Upplevelsen är att det finns nyfikna och drogbenägna ungdomar i Vilhelmina. Enligt FRIS sker den största nyrekryteringen

i åldern 18–25 år. En stor riskfaktor är ungdomsarbetslösheten då det är viktigt för alla att känna sig behövd i samhället. En annan riskfaktor är ungdomarnas mående, vilket sätter krav på ett generellt hälsofrämjande arbete. Eftersom vi vet att tobak kan vara en inkörsport till narkotika är det även oerhört viktigt att vi håller våra ungdomar tobaksfria.

Högstadiet

Enligt CAN:s nationella skolundersökning har rökning minskat kraftigt bland svenska skolungdomar sett över en längre tid. I Vilhelmina anger 4 % av högstadieeleverna att de röker dagligen vilket är en minskning från 8 % vid föregående års mätning. Dessutom har 7 % svarat att de rökt någon gång/ibland, vilket är en halvering från år 2021. Snusningen har också minskat – 7 % av högstadieeleverna svarar att de snusar dagligen, ett värde som låg på 10 % vid mätningen året innan. Andelen som snusat någon gång/ibland ligger på 6 % jämfört med 10 % föregående år. Undersökningen visar också att snusning och rökning ökar med elevernas ålder, alltså lägst andel finns i årskurs 7 och högst andel i årskurs 9. Tittar vi enbart på årskurs 9 så anger 13 % att de snusar dagligen. Enligt CAN ligger rikssnittet för niondeklassare på 11 %. Trots att årets kommunala undersökning visar minskningar gällande tobaksbruk, ligger alltså Vilhelminas elever i årskurs 9 fortfarande över rikssnittet när det kommer till snusning. Gällande könsskillnader är det nästan tre gånger så många killar jämfört med tjejer på högstadiet som anger att de snusar dagligen. Det är även dubbelt så hög andel killar som anger sig vara dagliga rökare.

Hur får då våra skolungdomar tag i tobaken? På högstadiet ses en tydlig ökning från föregående år när det kommer till att köpa tobak själv i butik – från 7 % till 14 %. Det är en större andel tjejer (25 %) än killar (7 %) som har handlat i butik. En annan stor ökning ses gällande att köpa tobak från en annan person, det vill säga genom langning. År 2021 angav 40 % att de köpt från annan person, medan siffran för 2022 landar på 64 %. Andelen som anger att de har fått tobaken av sina föräldrar eller annan person, har dock minskat från föregående mätning. Det är däremot ett fortsatt problem – exempelvis anger hela 17 % av åttorna att de har fått tobak av sina föräldrar.

Gällande alkoholkonsumtion anger 12 % av högstadieeleverna att de konsumerar alkohol ibland/varje helg/oftare, vilket är en minskning från 20 % år 2021. Vi ser en gradvis ökning från årskurs 7 där 7 % av eleverna anger att de är alkoholkonsumenter medan 18 % i årskurs 9 är det. Totalt sett är det något fler killar än tjejer som anger sig vara alkoholkonsumenter. Hur får då eleverna tag på alkoholen? På högstadiet ser det ungefär likadant ut som vid förra årets mätning – de flesta köper via annan person eller har fått alkoholen av en kompis eller annan person. Vi ser dock en minskning när det kommer till att få alkohol av sina föräldrar, från 16 % år 2021 till 6 % år 2022. Undersökningen visar att en större andel tjejer än killar har köpt alkohol själva i butik, samt att betydligt fler tjejer än killar får alkoholen från en kompis eller annan person. Killarna har i större utsträckning köpt själva från någon annan person.

Vid 2021 års mätning angav 16 % av högstadieeleverna att de åkt motorfordon med berusad förare samtidigt som 9 % själva kört berusade, vilket är mycket oroande siffror. För 2022 ser vi en viss minskning – 12 % angav att de åkt motorfordon med berusad förare medan 6 % själva kört berusade. Trots minskningen behöver vi fortsatt arbeta med attityder och normer hos våra ungdomar då nykterhet i trafiken ännu inte verkar vara en självklarhet.

Gällande narkotika visar undersökningen att 8 % av högstadieeleverna har testat narkotika någon gång, vilket är en knapp minskning från föregående års mätning. Något fler av dem är killar jämfört med tjejer. Av de som provat anger 57 % att de har brukat narkotika under den senaste månaden vid svarstillfället. År 2018 angav 1 % av våra niondeklassare i kommunen att de provat narkotika medan siffran landar på 13 % år 2022. CAN:s senaste mätning visar dessutom att rikssnittet ligger på 6 %, alltså mindre än hälften i jämförelse med Vilhelminas niondeklassare. Jämförelser med den rikstäckande undersökningen behöver som tidigare nämnts tolkas med viss försiktighet, då de storleksmässiga skillnaderna på urvalet påverkar resultatet. Men den markanta skillnaden i kombination med den stora ökningen i vår lokala undersökning visar, sätter krav på grundligare utredning kring våra högstadieelevers bruk av och relation till narkotika. Tillgängligheten är en faktor som påverkar narkotikabruket och resultaten från ANDT-enkäten i Vilhelmina pekar på att narkotika är relativt lättillgängligt för våra högstadieelever. Hela 25 % av de svarande ungdomarna känner till någon som kan erbjuda dem narkotika. De flesta av dessa elever går i årskurs 9, men en stor andel (13 %) går i årskurs 7. De flesta eleverna får tag på narkotika via internet, läkare eller langare. Vi ser en markant ökning gällande att få tag på narkotika via internet från 13 % år 2021 till 50 % år 2022. Tillsammans med våra kommunpoliser tar nu Vilhelmina kommun krafttag i arbetet mot narkotika som beställs via internet genom metoden Tillsammans mot illegala försändelser (TIF). Metoden har tagits fram av Länsstyrelserna i de fyra nordligaste länen och syftar till att försvåra spridningen av illegala försändelser i post- och paketflödet. Men tillgängligheten ökar på fler sätt, exempelvis har de som fått narkotika utskrivet av läkare ökat från 25 % år 2021 till 42 % år 2022. Samtidigt ser vi att allt fler använder läkemedel tillsammans med alkohol för berusning, något som hela 27 % av högstadieeleverna anger att de har provat. Resultatet gällande utvecklingen av tillgång till och bruk av narkotika hos våra högstadieelever måste tas på allvar och då även attityden till att blanda olika preparat. Alla inblandade aktörer behöver utifrån informationen se över sina insatser. Vi behöver alla hjälpas åt för att vända de trender och tendenser som går åt fel håll.

När det kommer till dopning svarade 6 % av högstadieeleverna att de använder anabola androgena steroider (AAS) eller andra tillväxtpreparat, vilket liknar föregående års mätning. Det är näst intill enbart niondeklassare som anger att de brukar preparaten. Enligt CAN ligger bruk av AAS hos svenska niondeklassare omkring 1 %, vilket innebär att Vilhelminas elever ligger en bra bit över rikssnittet. Det är intressant information eftersom CAN:s undersökning även visar en minskning över tid, alltså att färre skolelever uppger erfarenhet av preparaten – en utveckling som även speglar bruket hos vuxna. Tittar vi på resultaten från vår undersökning år 2018 låg värdet på 3 %, vilket istället tyder på en ökning av bruket sett över tid. Situationen med tillväxtpreparat bör undersökas vidare för att få en tydligare bild av läget i våra högstadieskolor och det framkommer ett behov av att öka det förebyggande arbetet mot dopning på lokal nivå.

Gymnasiet

Gällande våra gymnasieelever anger 9 % av eleverna i årskurs 2 att de har rökt någon gång/röker ibland, vilket är en rejäl minskning från föregående års mätning som låg på 28 %. Däremot uppger 15 % av eleverna att de röker dagligen, vilket istället är en ökning från 9 %

som uppmättes år 2021. Värdet är däremot lägre jämfört med riksnittet som ligger på 20 % enligt CAN. När det kommer till snusning uppger 9 % av eleverna att de har snusat någon gång/snusar ibland, vilket är en knapp minskning från föregående år. 11 % anger att de snusar dagligen, vilket även det är en minskning från 18 % året innan. På gymnasiet har könsskillnaden för tobaksanvändare jämnats ut, men det är fortfarande något fler killar än tjejer som röker eller snusar. CAN:s undersökning visar att snusning har ökat hos våra skolungdomar på nationell nivå de senaste åren och ligger nu på 24 % för gymnasieeleverna. Den största ökningen ses bland tjejer, även om det fortfarande är en mycket större andel killar som snusar. Det är framför allt det vita snuset som antas ligga bakom ökningen på nationell nivå. Sammanfattningsvis ser vi flera minskningar gällande mätetal för tobaksvanor hos våra gymnasieelever. Något som bör ligga i fokus vid fortsatt observation och förebyggande insatser är dock den dagliga rökningen som är en stor hälsorisk på flera sätt. Dessutom behöver vi arbeta förebyggande mot de trender som ses i nationella mätningar i form av det vita snuset och e-cigaretter.

Våra gymnasieelever får tag på tobak mestadels genom att köpa från annan person, vilket har ökat från 47 % år 2021 till 81 % år 2022. Undersökningen visar att en lägre andel av gymnasieeleverna (6 %) jämfört med högstadieeleverna (13 %) köper tobak själva i butik. En annan skillnad är att det på gymnasiet till största del är killar som handlar snus och cigaretter själva i butik. Oavsett elevernas ålder är självklart en intressant fråga för oss inom det förebyggande arbetet; vilka är dessa butiker och personer som säljer tobak till minderåriga?

Andelen alkoholkonsumenter på gymnasiet ligger kvar på 31 % från föregående år och där råder inga skillnader mellan könen. Enligt CAN har alkoholkonsumtionen bland elever på nationell nivå minskat kraftigt sedan millennieskiftet. I deras senaste undersökning svarade 67 % av eleverna i årskurs 2 på gymnasiet att de har druckit alkohol någon gång under det senaste året, vilket är en minskning från 90 % när man började följa mätetalet år 2004. Något intressant är att färre elever i årskurs 2 på gymnasiet (9 %) jämfört med årskurs 9 på högstadiet (17 %) anger att de har köpt alkohol själva i butik. Vi behöver dock ha i åtanke att vi har fler svarande niondeklassare jämfört med gymnasieelever, vilket kan påverka resultatet. Det vanligaste sättet att få tag på alkohol för gymnasieeleverna är genom langning, alltså att köpa från en annan person. Det är en högre andel tjejer jämfört med killar som får alkohol av en kompis/annan person, medan killarna i större utsträckning handlar själva i butik eller av någon annan person.

Likt resultatet för högstadiet ser vi även för gymnasieeleverna en knapp minskning gällande att åka med berusad förare från 27 % till 24 %. Däremot har andelen gymnasieelever som anger att de själva kört berusade ökat från 9 % till 11 %. Vi ser alltså fortsatt höga siffror vilket tyder på att det förebyggande arbetet mot onyktra ungdomar i trafiken måste fortsätta prioriteras och täcka alla åldersgrupper.

Enligt CAN:s senaste nationella undersökning anger 15 % av eleverna i årskurs 2 på gymnasiet att de har testat narkotika någon gång. Vår lokala undersökning visar att 7 % av gymnasieeleverna i Vilhelmina har testat narkotika, alltså ungefär hälften av riksnittet. Värdet ligger kvar på samma nivå som vid föregående års mätning. Här är det dock dubbelt så många tjejer jämfört med killar som har testat, vilket skiljer sig från högstadiets resultat. På högstadiet

såg vi även en ökning av andelen som provat narkotika sett över tid från år 2018. I gymnasiet fall ser vi istället en minskning från de 13 % som uppmättes det året. Av de elever som angett att de har testat narkotika svarade 67 % att de brukat preparaten under den senaste månaden vid svarstillfället. Hela 33 % av gymnasieeleverna känner till någon som kan erbjuda dem narkotika, vilket är en knapp ökning från föregående års mätning. Gymnasieeleverna anger att de uteslutande får tag på narkotika via langare, bekant eller pojk-/flickvän. Det är alltså ingen gymnasieelev som har angett att de fått tag på narkotikan via läkare i årets undersökning. Däremot har andelen som någon gång använt läkemedel tillsammans med alkohol för berusning ändå ökat från 10 % år 2021 till 17 % år 2022, vilket är en utveckling som går i linje med högstadiets resultat. I och med den ökande trenden behöver insatser riktas mot att bland annat informera ungdomarna om vilka förödande konsekvenser dessa kombinationer kan få.

När det kommer till dopning anger 2 % av gymnasieeleverna att de brukar AAS eller andra tillväxtpreparat, vilket går i linje med föregående års mätning. Detta tyder på att vi har en lägre andel brukare av preparaten på gymnasiet jämfört med högstadiet. Enligt CAN ligger dock rikssnittet även för gymnasieelever på 1 %, vilket innebär att också gymnasieeleverna likt högstadieeleverna i Vilhelmina befinner sig ovanför det nationella medelvärdet.

5.3 Föräldrars förhållningssätt

Familjen och föräldrarna har en stor betydelse som skydd för att unga inte ska hamna snett i tillvaron och som stöd om det ändå händer. Vi vet idag att det finns många olika risk- och skyddsfaktorer som påverkar de unga när det gäller normbrytande beteenden. Det handlar nästan alltid om faktorer som samverkar. Vissa av dem är av samhällskaraktär, andra är knutna till skolmiljön och ytterligare viktiga faktorer handlar om familjen och fritiden. Till detta kommer individuella och personliga förutsättningar. Att samtala med sin tonåring om tobak, alkohol, narkotika och andra droger är inte alltid lätt - men nödvändigt. Föräldrars åsikter är betydelsefulla. Föräldrar har en mycket viktig roll i att påverka sitt barns attityder och beteenden. Alla tonårsföräldrar kan göra stor skillnad genom att sätta tydliga gränser och säga nej till tobak, alkohol, narkotika och andra droger. En av de viktigaste anledningarna till att ungdomar avstår från droger är att deras föräldrar förväntar sig det. Att elever får tag på tobak och alkohol via sina föräldrar bör ses som bristande föräldraansvar. I det förebyggande arbetet behöver vi fortsätta upplysa föräldrar om hur deras förhållningssätt och inställning påverkar deras ungdomar. Det har tidigare funnits en myt om att ungdomar som får alkohol av sina föräldrar dricker mindre, men idag vet att förhållandet är precis tvärtom. Möjligtvis lever den myten trots allt vidare hos de föräldrar som förser sina minderåriga barn med alkohol.

Högstadiet

Hela 19 % av högstadieeleverna angav att deras föräldrar/vårdnadshavare tillåter att de använder tobak vilket är en ökning från 12 % som uppmättes år 2021. Det är en jämn könsfördelning mellan dessa elever men en åldersrelaterad skillnad ses över årskurserna. Ingen av sjundeklassarna anger att deras föräldrar tillåter tobaksbruk medan 13 % av åttorna och 25 % av niorna svarade att deras vårdnadshavare accepterar snus och/eller cigaretter. Det sker alltså inte bara en stor förändring av våra ungdomars inställning till tobaksbruk under

högstadiet, utan även av deras föräldrars acceptans till att deras barn nyttjar dessa droger. Gällande alkohol ser vi liknande siffror – 19 % av högstadieläverna anger att deras föräldrar tillåter att de dricker. Även detta är en ökning med några procentenheter från föregående års mätning som låg på 16 %. När det kommer till föräldrars acceptans för alkohol ser vi dock en stor könsskillnad. 10 % av killarna medan hela 31 % av tjejerna anger att deras föräldrar tillåter att de dricker alkohol. När det kommer till att känna oro över sina vårdnadshavares alkoholkonsumtion ser vi däremot en minskning från 13 % år 2021 till 6 % 2022. De allra flesta som anger att de oroar sig över sina föräldrars alkoholkonsumtion är tjejer som går i årskurs 7.

Gymnasiet

Av eleverna i årskurs 2 på gymnasiet anger hela 44 % att deras föräldrar/vårdnadshavare tillåter att de brukar tobak, vilket är en ökning med några procentenheter från föregående år. Likt resultatet för högstadieläverna ser vi inga könsskillnader mellan de elever som har tobaksaccepterande föräldrar. Gällande alkohol anger hela 63 % att deras föräldrar tillåter att de dricker. Vi ser alltså likt högstadielävernas resultat även en ökning för våra äldre elever då föregående års mätning låg på 54 %. Den könsskillnad som gick att utläsa från högstadiets resultat, går i linje med gymnasiet. Det är nämligen 70 % av tjejerna som anger att deras föräldrar accepterar att de dricker alkohol jämfört med 56 % av killarna. När det kommer till att känna oro för sina föräldrars/vårdnadshavares egna alkoholkonsumtion ser vi en högre andel gymnasieelever som oroar sig jämfört med högstadieläver. 14 % av gymnasieeleverna anger att de oroar sig för sina föräldrars alkoholkonsumtion, vilket går i linje med föregående års mätning. Sammanfattningsvis bekräftar resultaten gällande föräldrars förhållningssätt att det är en målgrupp vi behöver prioritera att rikta insatser mot.

5.4 Framgångs- och skyddsfaktorer

I det drogförebyggande arbetet lyfts ofta följande framgångsfaktorer fram:

- Att fritidsledare med deras relationsbärande och elevnära arbete har stor betydelse.
- En fungerande förebyggande elevhälsa har även det en positiv effekt.
- Att fritidsgårdarnas, kyrkans och olika församlingars drogfria verksamhet och metoder i att möta ungdomar, spelar en stor roll i det drogförebyggande arbetet. Att skapa möten ungdomarna emellan samt ungdomar och vuxna i en drogfri miljö har betydelse för ungdomarnas framtida val.
- Att det finns goda förebilder i elevernas/ungdomarnas närhet såsom föräldrar, vuxna i skolan, ungdomsledare med flera.
- Att föräldrar är restriktiva i sitt förhållningssätt gällande tobak, alkohol och narkotika. Detta ger ungdomarna större möjlighet att avhålla sig från dessa preparat.
- Att elever som bor hemma hos sina föräldrar har ett bättre skyddsnät än de med eget boende.
- Att finnas i ett socialt nätverk i form att vara medlem i en organisation/förening främjar trivsel samt tobak -, alkohol- och drogfrihet. Det är därför viktigt att behålla

eleverna/ungdomarna i organisationer/föreningar samt att dessa har en levande drogpolicy och bedriver ett aktivt drogförebyggande arbete.

- Att skapa möjlighet till drogfria mötesplatser för eleverna/ungdomarna har också visat sig vara av stor vikt i träningen att umgås utan alkohol och droger.
- Att verka för en höjd debutålder vad gäller tobak och alkohol är viktigt för att motverka framtida missbruk av dessa och andra preparat.
- Att eleverna/ungdomarna får vara delaktiga i information och arrangemang som är drogfria.
- Ungdomars inflytande och delaktighet i skolan och på fritiden är betydelsefullt. Att som ungdom känna sig sedd, behövd och viktig för samhället.
- Att skolorna har ett gott skolklimat och främjar en god lärandemiljö. Att ha elever som trivs och fungerar i skolan är drogförebyggande.
- En tydlig och förankrad policy kring ANDT i skola, fritid- och föreningsverksamhet har stor betydelse.
- Tydligt och kärleksfullt föräldraskap.

5.5 Insatser i kommunen

Nedan redovisas ett urval av insatser i det förebyggande arbetet som genomförs samt är planerade i Vilhelmina.

- En ny fältsekreterare har anställts vid kommunen som kommer att bedriva regelbunden fälttjänstgöring med fokus på särskilda riskkvällar tillsammans med kollegor på individ- och familjeomsorgen.
- Fältsekreterare och folkhälsosamordnare kommer fortsättningsvis att gemensamt ansvara för att samordna kommunens ANDTS-arbete, för ett mindre personberoende och mer effektivt förebyggande arbete.
- Kommunfullmäktige ställde sig under år 2022 bakom en ny reviderad version av den kommuntäckande ANDTS-policyn som ska implementeras.
- Resultaten som framkommer i denna rapport ska tillsammans med övriga lägesbilder redovisas för politiker, skolpersonal, föräldrar och elever.
- Samarbete mellan skola, individ- och familjeomsorg, polis och fritidsgård har en stor betydelse i det förebyggande arbetet mot problematik kopplat till ANDTS, brott och våld. Representanter från dessa aktörer ingår i kommunens förebyggargrupp, för samverkan och samordning av insatser.
- En ny brottsförebyggande lag är förväntad att införas under 2023 som ger kommunerna ett större ansvar i det brottsförebyggande arbetet. Lagen syftar till att säkerställa att kommunernas brottsförebyggande arbete är effektivt och kunskapsbaserat.
- Vilhelmina ingår i samarbete med Länsstyrelsen i olika nätverk som behandlar det förebyggande arbetet gällande ANDTS, brott och våld. Syftet är samordning, gemensam utveckling och erfarenhetsutbyte.

- Kontrollköp av tobak och folköl i detaljhandeln ansvarar kommunens tobakshandläggare för.
- Samverkansavtalet mellan kommun och polis har förlängts i syfte att bedriva ett mer effektivt brottsförebyggande arbete genom samarbete.
- Nya medborgarlöften har arbetats fram i ett samarbete mellan kommun och polis som bygger på lokalt framtagna lägesbilder, där bland annat arbetet mot narkotika och motorburen problematik inkluderas. En aktivitetsplan utifrån löftena ska arbetas fram under året, där två målgrupper för insatser är skolungdomar och föräldrar.
- Polisen och kommunen kommer under 2023 att starta implementeringen av metoden Tillsammans mot illegala försändelser (TIF) som syftar till att försvåra spridningen av illegala försändelser i post- och paketflödet.
- Polisen arbetar enligt Kronobergsmodellen där de offensivt beslagtar alkohol från underåriga, utreder var alkoholen kommer ifrån och försöker åtala de som langar/säljer till underåriga. Det är en tydlig markering och en stor hjälp i det förebyggande arbetet.
- Hälsosamtal i kommunens skolor som startade under 2022 fortgår och inkluderar frågor om bland annat mobbning, tobak, alkohol, narkotika och våld. Detta förväntas ge en tydligare lägesbild.
- Vilhelminas skolor och fritidsgårdar är rökfria vilket även omfattar områdena runt omkring.
- Drogfria arrangemang vid riskkvällar (så som exempelvis skolavslutning).
- Tillsyn av tobaksfria skolgårdar.
- Metoden "Agera tillsammans" fortsätter i grundskolan i syfte att förebygga kränkningar och våld.
- En tillsatt skolsocionom arbetar med fokus på skolfrånvaro och förebyggande arbete med fokus på högstadiet.

6. Avslutning

Resultatet i denna rapport ger oss som på olika sätt arbetar inom det förebyggande arbetet i Vilhelmina kommun möjlighet att prioritera och handla utifrån de lokala förutsättningar som finns. Resultatet tyder på att vi har vissa problem kopplat till ANDT hos skolungdomarna i vår kommun, utmaningar som vi i många fall delar med andra kommuner och med riket i stort. Alla måste hjälpas åt för att vi ska kunna förhindra och lindra lidande och ohälsa som drogbruk orsakar. Det är en uppgift vi måste fortsätta ta på största allvar, oavsett vad statistik visar. Förhoppningsvis ger denna rapport vägledning i det förebyggande arbetet men också värdefull information till alla som kommer i kontakt med våra ungdomar i övrigt. Läsare som mer ingående vill ta del av data från ANDT undersökningen 2022 hänvisas till kommunens ANDTS-samordnare.

7. Källor

- CAN:s nationella skolundersökning 2022. Hämtad 2023-04-13 från:
<https://www.can.se/publikationer/cans-nationella-skolundersokning-2022/>
- IQ:s alkoholindex 2022. Hämtad 2023-04-13 från:
<https://via.tt.se/data/attachments/00624/fcea5342-cc6b-445a-93d5-1ec70752577b.pdf>